

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัย โดยเรียบเรียงและนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. การเรียนการสอน

1.1. องค์ประกอบของการเรียนการสอน

1.2. การเรียนการสอนศิลปะศึกษา

1.3. การวาดภาพระบายสี

2. แนวคิดทางการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟ

2.1. ความเป็นมาของแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ

2.2. แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ปรัชญา

2.3. การเรียนการสอนศิลปะศึกษา ตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ

2.4. พื้นฐานการสร้างสรรค์งานศิลปะ(เรื่องสี) ของรูดอร์ฟ สไตเนอร์

2.5. พัฒนาการกับการเรียนรู้ การวาดภาพระบายสี ช่วงอายุ7-14 ปี

3. แนวทางหลักสูตรการวาดภาพระบายสี ในระดับประถมศึกษา แนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ

3.1. กิจกรรมระบายสีน้ำ (Painting)

3.2. กิจกรรมวาดรูปทรง (Form Drawing)

3.3. กิจกรรมวาดภาพประกอบในบทเรียน (Drawing)

4. การจัดการศึกษาตามมนุษย์ปรัชญาวอลดอร์ฟ ในประเทศไทย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การเรียนการสอน

1.1. องค์ประกอบของการเรียนการสอน นักการศึกษาได้กล่าวไว้ มีดังนี้

สไตเนอร์ (Steiner,E. อังใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ ,2542) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 หน่วย เรียกว่ากระบวนการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึง ระบบของการเรียนรู้ (Learning System) ประกอบด้วย

1. ครู คือบุคคลที่พยายามแนะนำบุคคลอื่นให้เกิดความรู้

2. นักเรียน คือบุคคลที่พยายามเรียนรู้ภายใต้การแนะนำของบุคคลอื่น

3. หลักสูตร หรือเนื้อหาวิชา คือสิ่งที่โครงสร้างของจิตจะต้องเกิดการสำนึก

4. สิ่งแวดล้อมทางการเรียน คือสิ่งแวดล้อมอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กล่าว

ไฮแมน (Hyman ,R.T. ,1971) กล่าวว่า องค์ประกอบเบื้องต้นของการสอน โดยทั้ง 3 ส่วน จะมีความเกี่ยวข้องกันเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ได้แก่ ครู นักเรียน และ เนื้อหาวิชา ซึ่งนำมาสู่ผลการเรียน

จำเนียร ศิลปวานิช (2538) กล่าวอธิบายว่า ในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1. ผู้สอน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน
2. ผู้เรียน ถ้าขาดองค์ประกอบส่วนนี้ การเรียนการสอนจะไม่บังเกิดขึ้น
3. หลักสูตร เป็นส่วนสำคัญมากในกระบวนการเรียนการสอน เป็นแผนที่บอก

ทิศทางให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนจะดำเนินไปจุดหมายใด

4. สื่อการสอน ทำให้การสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นในตัวผู้เรียนตามที่ผู้สอนต้องการ

5. การวัด-ประเมินผล เป็นหัวใจของกระบวนการเรียนการสอน สามารถเชื่อมโยงไปสู่องค์ประกอบอื่นใน 4 ด้านดังกล่าว โดยใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุง

สอดคล้องกับ ลำพอง บุญช่วย (2530) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบการสอนควรประกอบด้วย ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร วิธีสอน วัตถุประสงค์ของการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล

ในส่วนของการศึกษานั้น วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่าการสอนศิลปศึกษาเป็นกระบวนการ และพฤติกรรมของครูในด้านต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนศิลปศึกษาได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหมายที่หลักสูตรต้องการ ด้วยการเลือกหรือจัดกิจกรรม การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และการใช้วิธีการสอนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการสอนศิลปศึกษาอย่างเป็นระบบจะต้องมีองค์ประกอบเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันคือ 1. ครูผู้สอน 2. วิธีสอน 3. สื่อการสอน 4. นักเรียน 5. หลักสูตร 6. การวัดและประเมินผล เป็นสำคัญ

ดังนั้น องค์ประกอบในการเรียนการสอนโดยทั่วไป รวมถึงการเรียนการสอนศิลปะควรประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญด้านต่างๆ คือ (1) ด้านผู้สอน (2) ด้านผู้เรียน (3)ด้านหลักสูตรหรือเนื้อหา (4)ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน (5)ด้านวิธีการสอน (6)ด้านสื่อการสอน (7)ด้านการวัดและประเมินผล (8)ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

โดยมีความสำคัญและรายละเอียดของแต่ละด้าน รวมเป็นกระบวนการการเรียนการสอนศิลปศึกษา ซึ่งรวมถึงกิจกรรมการวาดภาพพระบายสี ที่ควรปฏิบัติ ดังนี้

1.2. การเรียนการสอนศิลปะศึกษา

ศึกษาตามองค์ประกอบของการเรียนการสอน ที่สำคัญ 8 ด้าน ดังนี้

1.2.1. ด้านผู้สอน

ผู้สอนหรือครู นับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะครูจะต้องกำหนดและวางแผนกิจกรรมแต่ละอย่างที่จะจัดลงไปว่าจะส่งเสริมให้เด็กเกิดความงอกงามในด้านใด และในกิจกรรมนั้นจะมีรูปแบบในการดำเนินการอย่างไร เด็กจึงจะมีพฤติกรรมตามที่ครูได้กำหนดจุดมุ่งหมายเอาไว้ ดังนั้นครูควรจะต้องปฏิบัติหน้าที่ บทบาท และมีคุณลักษณะ ดังนี้

1.2.1.1 หน้าที่ และบทบาทของครูศิลปะศึกษาในระดับประถม

ทิสนา เขมมณี (2526) และเกษร ธิตะจารี (2542) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูศิลปะ ดังนี้

1. ครูควรจัดทำแผนการสอนระยะสั้น ระยะยาวได้ และศึกษาแผนการสอนล่วงหน้า
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน และน่าสนใจ
3. มีเทคนิค และวิธีการสอนที่น่าสนใจ โดยมุ่งให้นักเรียนแสดงความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์
4. ให้โอกาสผู้เรียนชี้แจงผลงาน อภิปราย แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน โดยมีหลักในการประเมินผลผู้เรียนได้จริง และเป็นที่น่าพอใจของผู้เรียน

ทิสนา เขมมณี ได้กล่าวเพิ่มเติม ในบทบาทของครูศิลปะที่ควรปฏิบัติในสาระอื่นๆ ดังนี้

1. ครูควรระลึกไว้เสมอว่า มิได้มุ่งสอนให้นักเรียนเป็นศิลปิน แต่เป็นการปูพื้นฐานให้มีความสำนึกในคุณค่า และประโยชน์ของศิลปะ สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี
2. ควรมีทักษะการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น
3. สร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเองกับนักเรียน
4. และฝึกให้นักเรียนรักษาความสะอาดสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้หลังจากเสร็จงาน

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ได้กล่าวถึงครูศิลปะศึกษา ทั้งด้านบทบาทความสำคัญ และทางด้านการสอน ไว้ ดังนี้

1. อิทธิพลของครูศิลปะศึกษามีต่อการตัดสินใจของเด็ก เด็กมักจะเห็นด้วยกับครูในด้านต่างๆ เพียงแต่ครูแสดงออกเป็นแนวทาง ถึงแม้ความรู้สึกแท้จริงเด็กจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ฉะนั้นครูไม่ควรแสดงออกถึงบทบาทความคิดให้เด็กได้คล้อยตาม
2. บทบาทของครูศิลปะศึกษา ควรกระตุ้นให้กำลังใจแก่เด็กให้ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆด้วยตนเอง
3. ค่านิยมของครูทั่วไปรวมทั้งครูศิลปะศึกษาบางส่วน มักชอบเด็กที่มีระเบียบวินัยเรียบร้อย เชื่อฟังครูโดยไม่ได้แย้ง ซึ่งตรงกันข้าม เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์มักมีพฤติกรรมซุกซน อยากรู้อย่างเห็น ครูจึงควรมองพฤติกรรมของเด็กอย่างลึกซึ้ง

มีการแนะนำถึงบทบาทที่ควรจะเป็นของครูโดย เทอร์เรนซ์ (Terenc, 1976) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในด้านการสอนศิลปศึกษาไว้ว่า

1. บทบาทการสอนของครูที่เคยปฏิบัติมา ควรเปลี่ยนแปลงได้แล้ว ไม่ควรคอยกำกับกิจกรรมต่างๆ ให้เด็กตลอดเวลา ควรเป็นเพียงที่ปรึกษา สังเกตดู ชี้แนะในบางครั้งเท่านั้น
2. ครูศิลปศึกษา ควรมีความเข้าใจถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น การพัฒนาการด้านต่างๆ
3. ครูศิลปศึกษา ควรใช้วัสดุทัศนศึกษามาช่วยในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ

1.2.1.2. ลักษณะ และบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษา ในระดับประถม

เนื่องด้วย วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาเสริมลักษณะนิสัย จึงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของครูผู้สอน บุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาจึงน่าจะปรากฏออกมาแล้วให้เด็กเกิดความรู้สึกรัก ถ่อมใฝ่สนุกสนาน อยากเลียนแบบต่อครูผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีนักวิชาการทางศิลปศึกษาได้กล่าวถึงพฤติกรรมลักษณะ และบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาไว้ ดังนี้

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวถึงลักษณะบุคลิกภาพและพฤติกรรมประจำตัวครุว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถม ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ คู่คุณธรรม และได้แบ่งลักษณะครูที่ดีไว้ 3 ด้าน คือ

1. ลักษณะทางกาย ควรให้เรียบร้อย สวยงาม ทันสมัย เหมาะกับสภาพการเป็นครู กริยาในการสอนควรทำให้นักเรียนรู้สึกมีความสุขอยากเรียน การกระทำต่างๆ ก็ควรมีความขยันทั้งการสอนและการค้นคว้าหาความรู้
2. ลักษณะทางวาจา ควรมีความเข้าใจในภาษาพูดได้ถูกต้อง เช่น ความดังของเสียง ทำนองการพูด การออกเสียง และถ้อยคำน่าเสียง
3. ลักษณะทางใจ ครูศิลปะควรทำความเข้าใจจิตใจตนเอง เพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดี เช่น การปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น การอุทิศตนให้กับงาน การทำจิตใจให้สงบ และมีความพอใจภูมิใจในงานที่ทำ

สำหรับคุณลักษณะของผู้สอนศิลปะ อุบล ตูจินดา (2532) ได้กล่าวในด้านคุณลักษณะของครูศิลปะ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนที่ดีว่า ครูควรมีพื้นฐานทางด้านวิชาศิลปะอย่างดี มีความชำนาญในวิชาศิลปะ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการ เทคนิคการสอน มีประสบการณ์ในการทำงาน มีสถานภาพทางสังคมที่ดีมีความรักในผู้เรียนวิชาศิลปะและรักในการสอนศิลปะ

และ ปาสตัน (Paston, 1973) ได้กล่าวเน้นคุณลักษณะครูศิลปะที่มีประสิทธิภาพว่า ต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มีความสามารถหยั่งรู้ และเข้าถึงผู้เรียน
2. มีความสามารถในการรับรู้ถึงความรู้สึกภายในของผู้เรียน

3. มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้
4. รู้คุณค่าของตนเอง และผู้เรียน

ความเหมาะสมของบุคคลที่จะทำหน้าที่สอน นอกจากครูศิลปะแล้วนั้น บอยส์ตัน (อ้างใน นพดล สายทองยนต์, 2536) ได้กล่าวว่า ครูประจำชั้นทุกคนสามารถสอนวิชาศิลปะศึกษาแก่เด็กได้โดยเท่าเทียมกัน โดยไม่จำเป็นที่ครูผู้นั้นต้องเป็นศิลปิน ครูไม่มีความจำเป็นต้องรู้วิธีวาดภาพและระบายสีน้ำขึ้นศิลปิน แต่ความสำเร็จในการดำเนินการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาในชั้นนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจ ความพร้อมในการเตรียมงาน การรู้จักนำเข้าสู่บทเรียน การมีความรู้เรื่องการวัดและประเมินผล ทั้งมีความตั้งใจจริงที่จะค้นพบความต้องการและความสนใจของเด็ก

จากลักษณะครูศิลปะดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นลักษณะของความเป็นครูที่ดีโดยทั่วไป แต่มีลักษณะที่แตกต่างออกไปบ้างในรายละเอียด เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะวิชาที่สอน จึงสรุปรวมลักษณะที่ดีของครูศิลปะได้ว่า ควรเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่น่าเคารพนับถือ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ทั้งแนวคิด และการปฏิบัติ มีความรู้ดี มีความสามารถในการสอน หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มีการวางแผนการสอนล่วงหน้า จัดเตรียมการสอน อุปกรณ์การสอน จัดกิจกรรม และใช้เทคนิควิธีการสอนที่จะนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะศึกษาสู่ผู้เรียนด้วยกระบวนการที่เหมาะสม ตลอดจนมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียน ด้วยวิธีการวัดและประเมินผลที่ดี มีความถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

1.2.2. ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนหรือนักเรียน นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน ในองค์ประกอบของการสอนที่ดีนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาถึงผู้เรียนด้วยว่า ผู้เรียนคือใคร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ พื้นความรู้และประสบการณ์เดิมเป็นอย่างไร ก่อนที่ผู้สอนจะลงมือสอน ทั้งนี้เพราะผู้สอนต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะลงมือสอน เพื่อที่จะใช้กลยุทธ์วิธีที่เหมาะสมในการสอนผู้เรียนได้ตรงตามแนวทางที่ต้องการ (จำเนียร ศิลปวานิช , 2538) จึงควรศึกษาพัฒนาการของผู้เรียนต่อการเรียนรู้ศิลปะ ดังนี้

1.2.2.1. การเรียนรู้ศิลปะของเด็ก ในระดับประถม

หลักสูตรการเรียนระดับชั้นประถมศึกษา กำหนดให้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จากการศึกษางานวิจัย พบว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความสามารถ ความต้องการ ครอบครัว เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโต และพัฒนาการต่างๆ ทำให้ในแต่ละช่วงวัยของเด็กมีความแตกต่างกัน (สุรางค์ ไคว์ตระกูล , 2533)

ในความแตกต่างกันนี้ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุญย์ (2531) ได้อธิบายถึง ลักษณะเด็กแต่ละระดับชั้นว่ามีความแตกต่างในความต้องการแสดงออกและความสนใจทางศิลปะ สรุปได้ดังนี้

ลักษณะเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่1 และ2 ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่เด็กได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจ เป็นการช่วยให้เด็กได้มีความเพลิดเพลิน สนุกสนานในการสร้างสรรค์ เด็กชอบการเล่นที่เป็นการพักผ่อน สนุกสนาน และเป็นการแสดงความสามารถของตน ชอบและสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิก ของกลุ่ม

ลักษณะเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่3และ4 ความเจริญทางร่างกายมีความคล่องตัวและมีความแม่นยำขึ้น โดยเฉพาะความสามารถในการใช้สายตาและมือ ได้ประสานสัมพันธ์กันดีขึ้น ความเจริญในกลุ่มเนื้อส่วนอื่นดีขึ้น สามารถสร้างสรรค์งานที่มีรายละเอียดได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเขียนภาพคนมักจะทำงานในกลุ่มที่เป็นเพศเดียวกัน ระยะเวลาของความสนใจนานขึ้นกว่าเดิม มีความสนใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ลักษณะของเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่5และ6 ความรับผิดชอบของเด็กในวัยนี้ สูงขึ้นมีความเข้าใจในสิ่งที่ถูกและผิดมากขึ้น ชอบสร้างสรรค์งานตามความสนใจของตนเอง มีการแสดงออกสัมพันธ์กับอารมณ์และความเจริญทางร่างกาย มีความแม่นยำในการปฏิบัติงานดีขึ้น มีความพอใจ และความสุขในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อนๆ มีระยะเวลาของการทำงานมากขึ้น

1.2.2.2. พัฒนาการผู้เรียน ที่มีต่อการเรียนรู้ศิลปะศึกษา

สิ่งที่แปรเปลี่ยนตามวัยและพัฒนาการที่เกิดขึ้นทางศิลปะ เป็นความสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวเด็กเองกับสภาพแวดล้อม เป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดพัฒนาการด้านต่างๆ ตามมา

ดั่งที่ พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวเด็ก กับสภาพแวดล้อมในการสร้างงานศิลปะ ก่อให้เกิดพัฒนาการผู้เรียนในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1. อารมณ์ และจินตนาการ คือสิ่งเดียวกัน กิจกรรมศิลปะจะส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างการวาดภาพ ซึ่งเป็นโอกาสที่เด็กแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวออกมาได้ดีที่สุด

2. สถิติปัญญา หมายถึงความสามารถในการคิดได้อย่างมีเหตุผล ภาพวาดของเด็กจะบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสถิติปัญญา บอกให้รู้ว่าเด็กมีความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมอย่างไร ได้ใช้ความรู้ นั้นมากน้อยเพียงใด และสามารถถ่ายทอดความสัมพันธ์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมออกมาได้อย่างไร ระหว่างการทำกิจกรรม จะแก้ปัญหาต่างๆด้วยสถิติปัญญาของตนเองอยู่ตลอดเวลา

3. ร่างกาย ระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะ การมองและการเคลื่อนไหวร่างกายจะประสานงานกันตลอดเวลา เด็กจะต้องควบคุมลำตัว แขน นิ้วมือ และส่วนอื่นๆจนกลายเป็นความชำนาญ

หรือทักษะเฉพาะตัวไปในที่สุด และทักษะนี้จะพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ

4. การรับรู้ การส่งเสริมและพัฒนาประสาทสัมผัสมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางจักษุสัมผัส กิจกรรมศิลปะจะช่วยให้เด็กสังเกตสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว พื้นที่ว่าง น้ำหนักอ่อนแก่ ด้วยเหตุนี้ความสุข สนุกสนานของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ และความสามารถในการเรียนรู้จึงล้วนแต่อาศัยประสบการณ์ทางการสัมผัสทั้งสิ้น

5. สังคม การเจริญเติบโตทางสังคมของเด็ก สามารถมองเห็นได้จากผลงานสร้างสรรค์ของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดระบายสีจะบ่งบอกถึงระดับพัฒนาการที่เด็กมีต่อตนเอง และต่อบุคคลอื่น ปกติรูปที่เด็กวาดและมองดูออกเป็นอะไรเป็นรูปแรกของเขาก็คือ รูปคน ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่าผลงานของเด็กก็สามารถสะท้อนความตระหนักในบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะเองก็ยังเป็นสื่อกลางเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางสังคมให้เด็กอีกทางหนึ่งด้วย กล่าวคือการที่เด็กได้รู้จักสังเกตผลงานของตนเอง หรือความคิดของตนเองในผลงาน คือก้าวแรกที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ความคิดในผลงานของบุคคลอื่นต่อไปนั่นเอง และเด็กยังได้แลกเปลี่ยนการทำงานร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมอีกด้วย

6. ลักษณะสร้างสรรค์ การเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์(หรือการทำสิ่งแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร) เริ่มตั้งแต่ขีดเขียน คิดค้น และประกอบเป็นผลงานอย่างเป็นตัวของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องมีทักษะขั้นชำนาญมาก จากผลการวิจัยเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ประสบการณ์ทางศิลปะคือพื้นฐานของกิจกรรมสร้างสรรค์ กระบวนการทำงานศิลปะและผลงานทุกชิ้น สะท้อนให้เห็นการเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์ของเด็ก

7. สุนทรียภาพ สุนทรียภาพคือคุณค่าอย่างหนึ่งที่เกิดจากการจัดรวมความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ไว้ภายใต้การแสดงออกที่จะสื่อสารความคิดและความรู้สึกนั้นแก่บุคคลอื่น คุณค่าทางสุนทรียภาพจะปรากฏอยู่ในผลงานที่มีลักษณะสร้างสรรค์ของเด็กเสมอ กิจกรรมศิลปะจะส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักความคิด ความรู้สึก ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม มาจัดเข้าด้วยกันเป็นผลงานทางศิลปะแล้วแสดงออกมาด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ อย่างมีคุณค่า

นอกจากนี้ ในการสั่งสมประสบการณ์ของเด็กจากการเรียนรู้ประสบการณ์ทางศิลปะที่ถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรม จะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือ การสนับสนุนส่งเสริมทางด้านศิลปะ รวมถึงการจัดกิจกรรมทางศิลปะที่เด็กเคยได้รับมาตั้งแต่แรก ถ้าหากมีการส่งเสริมให้เด็กได้มีการแสดงออกทางศิลปะอย่างมีระเบียบแบบแผน สอดคล้องกับการเรียนการสอนของทางโรงเรียน เด็กก็จะมีพัฒนาการทางอารมณ์ จิตใจ ควบคู่ไปกับความเจริญเติบโตทางกาย และสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ตามระดับความสามารถของตน (เลิศ อานันท์นะ ,2526) และการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา

อารมณ์ สังคม การรับรู้ สุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ ได้ นั่น ต้องเกิดจากการเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โดยเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การวางแผนกิจกรรม การจัดเตรียมสื่อ และวัสดุอุปกรณ์ ให้ผู้เรียนทำงานอย่างอิสระ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาด้วยตนเอง นอกเหนือจากที่ได้เรียนรู้ในการสอนของครู เท่านั้น (เกษร ชิตะจารี, 2542)

จึงกล่าวได้ว่า ในด้านของผู้เรียนนั้น การเรียนการสอนศิลปะจะสะท้อนให้เห็นพัฒนาการที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา การรับรู้ การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ สังคม อารมณ์ และจิตใจ โดยผ่านวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้เรียนประกอบด้วยลักษณะการเรียนรู้ศิลปะตามวัยแห่งพัฒนาการ ดังนั้นการจัดประสบการณ์ทางศิลปะ จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ทั่วทุกชั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นการเตรียมการสอน ตลอดจนถึงการประเมินผลการเรียน จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการในด้านต่างๆที่กล่าวมา อย่างทั่วด้าน

1.2.3. ด้านหลักสูตรเนื้อหา

ในการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่ผู้สอนควรได้มีความรู้ ความเข้าใจ เป็นสิ่งสำคัญก็คือ หลักสูตร เพราะหลักสูตรจะบอกแนวทาง ทิศทางต่างๆ แก่ผู้สอน ฉะนั้นจึงควรศึกษาสิ่งสำคัญต่างๆ ของหลักสูตร ดังต่อไปนี้

1.2.3.1. ความหมาย และองค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตร คือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติ หมายถึงการกำหนดความมุ่งหมาย แนวนโยบาย และวิธีการในการจัดการศึกษาของประเทศเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนั้น หลักสูตรจึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. หลักสูตรระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้
2. หลักสูตรระดับโรงเรียน หมายถึง ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถไปตามจุดมุ่งหมายที่โรงเรียนได้กำหนด (กรมวิชาการ, 2534)

ไทเลอร์ (Tyler, 1971) และ ทาบาส (Taba, 1962) กล่าวสอดคล้องกันว่า ในการทำหลักสูตร นั้นมีสิ่งที่จะต้องคำนึงอยู่ 4 ประการ คือ

1. ควรมีจุดประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะกิจกรรม
2. มีเนื้อหาสาระ และประสบการณ์เรียนรู้กำหนดไว้

3. มีการลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้

4. มีวิธีการวัดและประเมินผล ที่สอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตร

ธารง บัวศรี (2531) กล่าวไว้ว่า การทำหลักสูตรควรมีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่าง คือ (1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (2) จุดประสงค์การเรียนการสอน (3) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (4) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (5) วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (6) การวัดและประเมินผล

1.2.3.2. ลักษณะของหลักสูตรศิลปศึกษา

หลักสูตรถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีลักษณะของหลักสูตร ตามที่ ไมเคิล (Michael, 1983 อ้างถึงใน สังคม ทองมี, 2529) ได้เสนอแนวทางในการจัด และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ สรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยี่ดวิชา

ศิลปะในหลักสูตรรูปแบบนี้ ได้รับความสำคัญในแง่ของการเป็นศาสตร์หรือองค์ความรู้ เช่นเดียวกับความรู้ทางวิชาการแขนงอื่นๆ เช่น วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น การวางหลักสูตรจึงอาศัยการวิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาวิชาเป็นหมวดความรู้ต่างๆ เช่น องค์ประกอบ หลักการ ทักษะความรู้ และประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงจัดลำดับเนื้อหาที่ตายตัวตามแนวที่เชื่อว่าเป็นพื้นฐานและส่วนอื่นๆ ตามลำดับ ครูจะสอนไปตามลำดับของแผนที่วางไว้อย่างเคร่งครัด นักเรียนจะทำกิจกรรมอย่างเดียวกันหมดในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนที่ไม่ลำบากแก่นักเรียน เพราะเป็นรูปแบบเดียวกันกับการเรียนวิชาอื่นๆ ชั้นเรียนจึงมักเป็นทางการและเป็นระเบียบ เพราะกิจกรรมหลักจะเป็นแบบฝึกหัดที่ครูกำหนดตามแนวหลักสูตรซึ่งง่ายสำหรับครูในการประเมินผล เพราะทราบล่วงหน้าถึงผลสำเร็จของงาน ตลอดจนความรู้และทักษะที่นักเรียนต้องเรียน อย่างไรก็ตาม นักเรียนที่ไม่ค่อยมีความมั่นใจ และรู้สึกว่าคุณไม่มีความสามารถทำตามคำสั่งได้ อาจเกิดความเครียดและวิตกกังวล และแสดงออกในพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรรูปแบบนี้

2. หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยี่ดนักเรียน

ศิลปะรูปแบบนี้ เช่นเดียวกับรูปแบบแรก คือ ได้รับการมองในรูปของศาสตร์และมีเนื้อหาวิชาที่ชัดเจน ส่วนลักษณะเฉพาะของรูปแบบหลักสูตรนี้คือ จัดลำดับเนื้อหาซึ่งยืดหยุ่นเพื่อรองรับความต้องการและความสนใจของนักเรียนแต่ละกลุ่ม หรือเพื่อรองรับสถานการณ์ที่เป็นไปหรือน่าสนใจ ในการวางแผนหลักสูตรครูจะคำนึงถึงความต้องการ และความสนใจของนักเรียน ประกอบกับการประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในปีการศึกษาหนึ่งๆ แล้วปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกัน เช่น การวาดภาพพระบายสี อาจนำมาใช้ในงานเริ่มเปิดภาคเพื่อเสริมความมั่นใจและความสนใจ

ในศิลปะ การทำโปสเตอร์ หรือการออกแบบอาจจัดไว้ตอนที่โรงเรียนจะมีกิจกรรมพิเศษ การจัดหลักสูตรในรูปแบบนี้ อาจเรียกว่าเป็นการยึดนักเรียน ด้วยการกึ่งๆ การจัดลำดับโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student – Oriented with Quasi Student - Centered Sequencing) เพราะครูจะคำนึงถึงนักเรียน และพยายามนำเสนอประสบการณ์ที่จำเป็นในเวลาที่มีความหมาย เพื่อให้เข้ากับความต้องการและความสนใจของนักเรียน การจัดแบบนี้เหมาะสำหรับวิชาเริ่มต้นของระดับมัธยมศึกษา หากครูรู้สึกว่าจะต้องสอนพื้นฐานที่สำคัญๆ หรือเพื่อการสอนประสบการณ์เฉพาะเบื้องต้นทางศิลปะ

3. หลักสูตรที่ปรับและพัฒนาโดยยึดนักเรียน

โดยครูศิลปะจะปรับแผนพัฒนาหลักสูตรต่อไปเมื่อได้ศึกษาปัจจัยหลักๆ เกี่ยวกับนักเรียนแล้ว ได้แก่ ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถในการนำไปใช้ สถานภาพเบื้องต้น และแง่มุมอื่นๆ ซึ่งอาจกระทบต่อการเรียนรู้และพัฒนาการ ไม่มีกำหนดเนื้อหาวิชาไว้ล่วงหน้า ขึ้นอยู่กับความสนใจของนักเรียน วิธีการนี้ครูและนักเรียนจะร่วมกันทำงาน ร่วมกันปรึกษาหารือในการเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ครูเป็นผู้แนะนำ หรืออำนวยความสะดวก นักเรียนทั้งชั้นอาจทำกิจกรรมเหมือนกัน หรือแตกต่างกันก็ได้ การจัดชั้นแบบนี้เหมาะกับชั้นเรียนที่ผ่านวิชา ซึ่งเป็นระบบชัดเจนมาแล้ว เพราะนักเรียนควรมีพื้นฐานทางศิลปะมาพอสมควร เหมาะกับการใช้กับนักเรียนเป็นรายบุคคล ที่สามารถกระตุ้นตัวเองในการทำงาน มีความรับผิดชอบ ตัวครูต้องปรับให้ทันกับสถานการณ์และมีพื้นความรู้ที่จะรองรับความสนใจของนักเรียน โดยที่แผนการสอนจะกำหนดขึ้นเฉพาะของนักเรียนแต่ละคน

ทั้งนี้ เจฟเฟอร์สัน (Jefferson , 1969) ได้กล่าวไว้ว่า ในการสอนศิลปะไม่ว่าจะกำหนดหลักสูตรอย่างไร แต่ประสบการณ์ที่ดีที่สุดที่เด็กพึงได้รับก็คือ การที่เด็กได้ลงมือสร้างงานศิลปะด้วยตนเอง นั่นคือให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรง โดยจะต้องกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กด้วย ในส่วนของเวลาที่เหมาะสมต่อการเรียนศิลปะนั้น ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้กล่าวถึงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมของเด็กในระดับประถมศึกษาควรจะมีเวลาในการทำกิจกรรมสร้างงานศิลปะโดยเฉลี่ยขึ้นละประมาณ 35-40 นาที ซึ่งความสนใจในงานจะเริ่มนานขึ้นในขณะที่สร้างงานศิลปะ ถ้าหากว่าเด็กมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นอิสระเด็กก็จะทำงานในลักษณะที่เป็นไปเองโดยธรรมชาติ

จึงกล่าวได้ว่า หลักสูตรศิลปศึกษาไม่ว่าแบบใดก็ตาม ย่อมประกอบไปด้วยองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ จุดมุ่งหมายที่กำหนด ตัวเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน และวิธีการวัดและประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบแต่ละอย่างจะต้องมีความสัมพันธ์ และมีความสอดคล้องซึ่งกัน จึงจะเป็นการจัดทำหลักสูตรที่สมบูรณ์

1.2.4. ด้านจุดประสงค์ของการเรียนการสอน

ในการเรียนการสอนกิจกรรมศิลปะระดับประถม สิ่งที่ควรตระหนักคือ จะต้องไม่คำนึงถึงผลสำเร็จมากกว่ากระบวนการทำงาน เพราะกระบวนการทำงานจะนำไปสู่พัฒนาการทางด้านทัศนคติ ได้แก่ ความรู้สึก อารมณ์ ความสนใจ สนุกสนาน อันเป็นเป้าหมายของศิลปศึกษา ซึ่งกระบวนการทำงาน และผลสำเร็จรูป เป็นสิ่งที่ครูต้องพิจารณาควบคู่กันไป ไอซ์เนอร์ (Eisner, 1973) โดยศึกษาได้ ดังนี้

1.2.4.1. จุดมุ่งหมายของการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียน

เกษร ธีระจารี (2542) กล่าวว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของศิลปะศึกษาที่ใช้สอนในโรงเรียน จะต้องตั้งจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับหลักสูตร และปรัชญาการศึกษา แล้วทำความเข้าใจจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน ตามหลักสูตรและเป็นไปตามปรัชญาการศึกษานั้น ให้เข้าใจอรรถกถาโดยทั่วไปแล้วจุดมุ่งหมายของการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถม จะมุ่งสู่เป้าหมายหลัก ดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้อง และสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กตามธรรมชาติ
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งจุดประสงค์ในการเรียน และพัฒนาตนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย
3. เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้เรียน อย่างกว้างขวาง
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาก้าวหน้าทั้งด้านทฤษฎี และทางปฏิบัติ
5. เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้การแก้ปัญหา อันจะทำให้เกิดความเข้าใจในบทเรียนดียิ่งขึ้น
6. เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ และเชื่อมั่นที่จะประกอบงานของตนเอง
7. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านทัศนคติ

1.2.4.2. จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็ก

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของวิชาศิลปะศึกษาให้กับผู้เรียน ไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพและอารมณ์ที่ประณีตละเอียดอ่อน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือ การมีความรู้คู่กับความดี ความงาม มากกว่ามีความสามารถแต่ขาดคุณธรรม ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการพัฒนาศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุลทั้งความรู้และความดีงาม
2. เพื่อความตระหนักรู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนมีทักษะในการรับรู้งานทัศนศิลป์ว่า เป็นศิลปะที่สื่อความคิดความรู้สึกสัมผัสได้ด้วยตา เกิดความชื่นชม เสริมสร้าง ความรื่นรมย์ ความพอใจในงานศิลปะนั้น ได้แก่ การรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึกสัมผัส ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการด้วยจิตใจที่เปี่ยมปิติต่องานศิลปะ

3. เพื่อการฝึกฝนทางศิลปะ มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนแสวงหาประสบการณ์อย่างกว้างขวางในด้านความรู้ทักษะ การจัดกระบวนการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้ใช้วัสดุเพื่อการสำรวจ การทดลอง การแก้ปัญหา การใช้เทคนิคต่างๆสร้างสรรค์และแสดงออกในทางศิลปะ การฝึกฝนทางศิลปะที่เหมาะสม จะเป็นพื้นฐานทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชม ความสนใจ มีค่านิยม และมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ

4. เพื่อตอบสนองความรู้สึทางด้านคุณค่าและความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีความโน้มเอียงไปในเรื่องความรักสวยรักงาม ต้องการแสดงออกถึงการสร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก การจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนการสอนที่น่าสนใจ การสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมทางศิลปะ เพื่อตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับความรู้สึทางด้านความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล ได้มีโอกาสพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์

5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ แสดงความสามารถความสนใจและแสวงหาลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปลูกฝังรสนิยมทางศิลปะที่ดี ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งใช้เวลาว่างในทางสร้างสรรค์

6. เพื่อพัฒนาการสื่อความหมายทางศิลปวัฒนธรรมที่ดีในแต่ละบุคคล การพัฒนาผู้เรียนให้มีศิลปนิสัย การมีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจละเอียดอ่อน ประณีต มีสุนทรียะ สามารถติดต่อสื่อสาร รู้จักแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและมีจุดประสงค์ที่สร้างสรรค์ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพราะเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อผู้เรียน จากข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์มนุษย์ใช้รูปภาพเป็นสื่อในการบันทึกเหตุการณ์ ความเชื่อและความนึกคิดต่างๆ ไว้บนผนังถ้ำ รวมทั้งประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการคิดประดิษฐ์ตัวอักษรได้ใช้สัญลักษณ์แทนความหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงว่าภาษาศิลปะเป็นภาษาที่เกิดก่อนภาษาใดๆ ในโลก ปัจจุบันนี้มีภาษาพูดภาษาเขียนใช้กันในประเทศต่างๆ แต่ภาษาก็มีข้อจำกัด ไม่สามารถอธิบายและทดแทนภาษาศิลปะได้ทั้งหมด ภาษาศิลปะที่ใช้ร่วมกันคือ สุนทรียภาพ หมายถึงความสวยงามที่ซึ่งใจและกนิใจมนุษย์ ดังนั้น การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้สัมผัสความงามได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ

จึงกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายหลักของศิลปศึกษาในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นแขนงวิชาใดในศิลปะก็ตาม มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิด พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย และลักษณะนิสัยที่ดีต่อผู้เรียน อันเกิดจากการมองเห็นคุณค่าและเกิดขึ้นจากแก่นสาระในศิลปะที่เรียนรู้ นั้น เป็นสำคัญ

1.2.5. ด้านวิธีการสอน

วิธีสอนเป็นกระบวนการต่างๆ ที่ครูนำมาใช้สอนนักเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดพัฒนาการในด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และ ด้านทักษะอย่างตรงเป้าหมายที่ตั้งไว้ (สุพิน บุญชูวงศ์ ,2535) ซึ่งจะกล่าวถึง ดังนี้

1.2.5.1. รูปแบบวิธีการสอนศิลปศึกษา

บำรุง กัดัดเจริญ และคณะ(2527) กล่าวว่า วิธีการสอนต่างๆ ที่นำมาใช้ หากจำแนกเป็นประเภทใหญ่ จะแบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ

1. วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Method) โดยครูเป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้วางแผนการสอน ควบคุมเนื้อหา วัดผลและดำเนินการทุกๆวิธี เพื่อต้องการให้เด็กมีความรู้ ได้แก่วิธีสอนแบบบรรยาย อธิบาย สาธิต

2. วิธีสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Pupil-Centered Method) โดยครูให้นักเรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้วางแผนบทเรียน ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ สรุปผล ออกเป็นกฎเกณฑ์ ครูเพียงแนะแนวไปสู่การค้นคว้า แนะนำสื่อการเรียนจนนักเรียนได้ทราบ ได้พบความรู้ด้วยตัวเองเท่านั้น ได้แก่วิธีสอนแบบทดลอง แบบหน่วย และแบบสอนเป็นรายบุคคล

3. วิธีสอนแบบครูและนักเรียนร่วมกัน (Co-operative Group Method) โดยครูและนักเรียนจะร่วมกันในการจัดบทเรียน วางแผนค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นความรู้ การสอนแบบนี้ จะถือเอากลุ่มเป็นหลัก ความเห็นของกลุ่มเป็นการถูกต้อง เน้นการทำงานเป็นหมู่เป็นพวก ได้แก่การสอนแบบอภิปรายเป็นหมู่ การแสดงบทบาทเป็นต้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า วิธีสอนศิลปศึกษา ไม่ควรยึดมั่นอยู่กับรูปแบบหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนควรที่จะเลือกใช้วิธีสอนหลายๆ รูปแบบ โดยเน้นให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เช่นเดียวกับชะลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวว่า วิธีการสอนศิลปศึกษา ผู้สอนอาจใช้วิธีสอนหลายวิธี ซึ่งต้องคำนึงถึงเนื้อหากิจกรรมและเวลาที่เหมาะสม โดยมีรูปแบบ

1. วิธีสอนตามศูนย์สนใจ ผู้สอนต้องสนใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้การสอนแบบนี้สัมฤทธิ์ผล

2. วิธีสอนแบบบรรยาย หรือแบบครูเป็นผู้นำ ครูเป็นผู้ชี้แนะการทำงานเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้เด็กปฏิบัติตาม

3. วิธีการสอนแบบสาธิต ครูเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรม โดยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และการแสดงวิธีทำเป็นลำดับขั้น

5. วิธีการสอนแบบสหสัมพันธ์ เป็นการสอนวิชาศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ จะทำให้เด็กมีโอกาสนำเอาศิลปะไปใช้สร้างสรรค์มากขึ้น สอดคล้องกับ ชวจิต ดาบแก้ว และ สุภาวดี เหมานนท์ (2525) ที่ให้ความเห็นว่า การสอนศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ (Correlate) เป็นการสอนมุ่งถึงพัฒนาการของความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูอาจจะจัดกิจกรรมทางศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ได้ โดยใช้วิชาศิลปะเป็นตัวนำบทเรียน

6. วิธีสอนแบ่งกลุ่มอภิปรายและปฏิบัติงาน โดยแบ่งกลุ่มแล้วตั้งปัญหาให้ไปค้นคว้า

7. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบถาม เป็นวิธีที่ครูตั้งปัญหาให้ และให้ข้อเสนอแนะ แบ่งกลุ่มย่อย 4-6 คน นักเรียนเป็นผู้หาประสบการณ์เอง โดยศึกษาค้นคว้าทดลอง หาข้อเท็จจริงด้วยการอ่าน การสัมภาษณ์ การทดลองปฏิบัติจริง ทำรายงานหรือรายงานหน้าชั้น

8. วิธีสอนแบบทีม เป็นการสอนที่กว้าง เนื้อหามาก และใช้ครูที่มีความสามารถเฉพาะเป็นผู้สอน ครูต้องไม่น้อยกว่า 2-3 คน ครูต้องร่วมกันปรึกษาวางแผนการสอน

9. วิธีสอนแบบเกมส์ เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนผ่อนคลายอารมณ์และจิตใจให้ผู้เรียนเพลิดเพลินกับกิจกรรม

1.2.5.2. แนวทางการสอนศิลปะศึกษา

ชาปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า การสอนศิลปะในระดับประถมศึกษาขึ้นเกี่ยวข้องกับการจัดสถานการณ์ต่างๆ ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับแนวทางการสอนทางศิลปะ ซึ่งประกอบด้วยหลักการต่างๆ ดังนี้

1. การแสวงหาแนวคิด (Interception for an Idea) หมายถึง การกระตุ้นเร้า ให้คำแนะนำ หรือสร้างแรงบันดาลใจ ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะแสวงหาแนวคิดในการแสดงออกทางศิลปะตามวิถีทางของตนเอง

2. การวางแผนงานอย่างรอบครอบ (Elaboration and Refinement) เป็นการวางแผนงานสนับสนุนให้เด็กได้คิดทบทวน เกี่ยวกับการคิด หรือการสร้างสรรค้งานของตน เพื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ในการปรับปรุงหรือขยายแนวคิดให้กว้างขึ้นเป็นลำดับขั้น

3. การปฏิบัติงานในด้านสื่อ (Execution in a Medium) คือ การสนับสนุนให้เด็กสามารถเลือกใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงออก ในการสร้างงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความคิดและสามารถถ่ายทอดออกมาได้ตามความต้องการ

ในแนวทางการสอนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จากการใช้วิธีสอนแบบต่างๆ นั้น ควรศึกษาถึงแนวทางของวิธีการสอนด้วย ดังที่ ประเทิน มหาจันทร์ (2531) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของการใช้วิธีสอนควรพิจารณาว่า เป็นวิธีสอนที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียน โดยมีแนวทางสอนที่

1. เปิดโอกาสให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง
3. ให้สิทธิในการสร้างงานด้วยตนเอง

จึงกล่าวได้ว่า จากที่การเรียนการสอนในปัจจุบันจะเน้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องเลือกใช้ชีวิตสอนแบบต่างๆ หลายวิธี ให้เหมาะสมกับนักเรียนจึงจะทำให้เด็กนักเรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ได้ครบตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ วิธีสอน จึงถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้ความมุ่งหมายของการศึกษาหรือจุดประสงค์ของการศึกษาบรรลุผลขึ้นได้ แต่ที่สำคัญคือ วิธีสอนศิลปศึกษาควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างมีอิสระเสรี (Free Expression) เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative) และความคิดจินตนาการ (Imagination) ไม่ควรมีอิทธิพลของครูเข้าไปบังคับในการปฏิบัติงานด้านศิลปะของเด็ก จึงจะเกิดผลได้อย่างแท้จริง

1.2.6. ด้านสื่อการสอน

สื่อจะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินได้อย่างราบรื่น และเกิดความเข้าใจของผู้เรียนได้ดีขึ้น ครูจึงนำสื่อมาใช้เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนการสอน ซึ่งกล่าวได้ ดังนี้

1.2.6.1. ความหมายและความสำคัญของสื่อการสอน

กรมวิชาการ (2545) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนหมายถึง เครื่องมือ ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่จะช่วยสนับสนุนให้การเรียนการสอน บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ สื่อการเรียนยังเป็นสิ่งเร้าความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความอยากรู้ เรียนรู้ต่อไป เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้อย่างดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น และ เลิศ อานันทนะ (2526) ได้กล่าวว่า สื่อการสอนศิลปศึกษา หมายถึง เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการสอนศิลปศึกษา เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแสดงออกอย่างได้ผลตามที่ครูได้ตั้งจุดประสงค์ไว้

เดล (Dale, 1969) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของสื่อการสอนไว้ ดังนี้

1. สื่อการสอนสามารถส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างนักเรียนในชั้นได้ และทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ประสงค์
2. สื่อการสอนจะสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่แปลกใหม่แก่ผู้เรียน และทำให้การเรียนรู้อมีความหมาย ผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกันมากๆ จะเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนเช่นเดียวกัน
3. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สมบูรณ์ เกิดความคิดรวบยอด(Concept)

ที่ถูกต้องและมีความหมาย กระจ่างแจ้งและเป็นระเบียบ เพิ่มพูนและขยายขอบเขตของประสบการณ์ให้กว้างขวางขึ้น ช่วยจดจำได้เร็ว แม่นยำ โดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบาย

4. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาที่เรียน ตรงกับความต้องการ มีผลทำให้เพิ่มแรงจูงใจ
5. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนมีปฏิริยาสะท้อนกลับ ช่วยทำให้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพียงใด

1.2.6.2. รูปแบบของสื่อการสอนทางศิลปศึกษา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้จัดแบ่งประเภทของสื่อการสอนศิลปศึกษาตามหน้าที่ของการใช้สื่อ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิดและความเข้าใจของผู้เรียน ผลจากการเรียนรู้นั้นจะมีผลต่อการสร้างสรรคงานศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ และการสาธิต สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะ และเมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนได้กระทำการกิจกรรมศิลปะ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจเหล่านั้นจะมีผลต่องานศิลปะทั้งในด้านเนื้อหา และรูปแบบ

2. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้เพื่อเป็นสื่อคลงใจในการแสดงออก และการสร้างสรรคงานศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะนี้จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิด และจินตนาการ แสดงออกมาเป็นงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้ได้แก่ วัตถุต่างๆ เช่น คน หุ่นนิ่ง ทิวทัศน์ ฯลฯ

3. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติแล้วเกิดความรู้ ความคิด และความเข้าใจขึ้น ผลจากการปฏิบัติคือ ผลงานศิลปะตามเป้าหมายของการใช้สื่ออื่นๆ สื่อชนิดนี้ ได้แก่ การทดลอง และปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อนี้จะมีสภาพเป็นนามธรรมและปฏิบัติงานด้วยสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

ซึ่ง ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2528) ได้กล่าวถึงสื่อการสอนและได้จำแนกประเภทของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนไม่จำเป็นต้องเป็นวัสดุอุปกรณ์ราคาแพงอย่างที่เข้าใจ แต่จะประกอบด้วยวัสดุที่มีราคาถูก จัดหาจัดทำได้ง่าย จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนประเภทวัสดุ หมายถึง สิ่งที่เป็นวัสดุสิ้นเปลืองใช้แล้วหมดไปหรือเสียหายได้ง่าย เช่น สิ่งพิมพ์ ภาพชุด กระดาษ ฟิล์ม ซอส์ค หรือวัสดุธรรมชาติต่างๆ
2. สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อการสอนประเภทเครื่องมือที่ใช้ประกอบการสอนโดยตรง เช่น ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องฉาย เทปบันทึกเสียง เครื่องมือต่างๆ

3. สื่อการสอนประเภทวิธีการ หมายถึง กระบวนการและวิธีการต่างๆ ที่ต้องใช้อุปกรณ์ และไม่ต้องใช้อุปกรณ์ เช่น การฟังวิทยากร การศึกษานอกสถานที่ การแสดงละคร การสาธิต การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ในส่วนของ การแบ่งประเภทสื่อตามลักษณะของสื่อ นั้น เลิศ อานันทนนะ (2525) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนศิลปศึกษาตามลักษณะของสื่อได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. สื่อการสอนที่เป็นวัตถุ (รูปธรรม) สื่อประเภทนี้ทำให้เกิดการกระตุ้นความคิด ผู้เรียนมองเห็นได้ เช่น ภาพตัวอย่าง ของจริงหรือหุ่นจำลอง ผลดีทำให้มีโอกาสฝึกทักษะและความแม่นยำในการใช้มือทำงาน ผลเสียคือ ปิดกั้นจินตนาการของเด็ก

2. สื่อการสอนที่เป็นความคิด (นามธรรม) สื่อประเภทนี้ได้แก่ ความคิด จินตนาการจากประสบการณ์ในชีวิต ที่มองเห็นหรือมีประสบการณ์มาแล้ว เรื่องราวต่างๆ นำมาจัดกำหนดหัวข้อ ให้เด็กได้แสดงออก ซึ่งเป็นผลดีที่เด็กได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ออกมา

นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวถึง การเลือกใช้สื่อ และลักษณะของสื่อการสอนที่ดี ควรประกอบด้วยหลักการดังนี้

1. ต้องตรงกับเนื้อหาและวิชาที่สอน
2. ให้ความรู้ ความเข้าใจและให้ความคิด
3. มีรูปแบบ เรื่องราวที่เร้าความสนใจ
4. คู่กับเวลา และการลงทุนในการผลิต
5. ประหยัด หรือใช้วัสดุในท้องถิ่นได้
6. เหมาะสมกับวุฒิภาวะและการรับรู้ของเด็ก

สรุปได้ว่า สื่อการสอนศิลปศึกษา ถ้าจัดตามลักษณะของสื่อแบ่งได้ 2 ประเภทคือ สื่อการสอนที่เป็นรูปธรรม และสื่อการสอนที่เป็นนามธรรม ซึ่งสามารถนำไปแบ่งประเภทตามหน้าที่การใช้ได้อีก แต่สิ่งที่สำคัญคือ การเลือกใช้สื่อการสอนที่ดีนั้น ควรให้เหมาะสมกับเนื้อหาการสอน จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ และเหมาะสมกับผู้เรียน เป็นสำคัญ

1.2.7. ด้านการวัดและประเมินผล

ในการเรียนการสอน สิ่งสำคัญที่จะทราบว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจตามที่ครูผู้สอน ได้จัดกระบวนการการเรียนการสอนไปแล้วนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด คือ การจัดการวัดและประเมินผล โดยจะกล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.2.7.1. ความหมาย และความสำคัญของการวัดและประเมินผล

การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาปริมาณแทน

คุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือแทนพฤติกรรมหรือสมรรถภาพของบุคคล โดยใช้เครื่องมือช่วยในการวัด และผลของการวัดจะออกมาเป็นตัวเลขหรือคะแนนว่า มีจำนวนหรือปริมาณเท่าใด

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดผล มาใช้ในการตัดสินใจ โดยการหาข้อสรุป ตัดสินประเมินค่าหรือตีราคาโดยเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่นๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ภัทรา นิคมานนท์, 2538)

ซาปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังจากการวัดผล คือ เมื่อวัดได้ปริมาณที่แสดงผลสัมฤทธิ์ของบุคคลออกมาเป็นตัวเลขหรือคะแนนแล้วก็จะนำคะแนนนั้นมาพิจารณาตีความ สรุปออกมาเพื่อหาคุณค่าหรือคุณภาพ (Worth or Quality) ของนักเรียนคนใดคนหนึ่งว่ามีความรู้และทักษะเพียงใด มีจุดเด่น จุดด้อยในด้านใดบ้าง ผลการเรียนรู้ในระดับใด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การวัดและการประเมินผล เป็นการใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อค้นหาหรือตรวจสอบ เมื่อต้องการทราบปริมาณ จำนวนหรือคุณภาพของการเรียน แล้วจึงนำผลของการวัดหลายๆวิธี หลายๆครั้งนั้นมาพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2530)

ซึ่งการวัดและประเมินผล มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาหลักสูตร โดยผลจะบอกให้รู้ได้ว่า เป้าหมายหลักสูตรที่กำหนดไว้นั้นบรรลุผลตามที่ตั้งไว้หรือไม่ ตลอดจนจะเป็นการบอกให้รู้ว่าควรปรับปรุงหลักสูตรตรงจุดใดด้วย ครูผู้สอนควรทดสอบขณะที่สอนจบเรื่องหนึ่งๆ จะได้ว่าผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่สอนหรือไม่ เพื่อครูจะได้ซ่อมเสริมข้อบกพร่อง และตอนที่สอนจบรายวิชาครูจะประเมินผลอีกครั้ง เพื่อสรุปผลการเรียนการสอน (ประภาพรรณ สุวรรณสุข, 2535) นับได้ว่า การวัดและการประเมินเป็นเรื่องที่อยู่ในชีวิตประจำวัน ประโยชน์ในเรื่องนี้จะเกี่ยวข้องกับการรักษามาตรฐานทางการเรียนการสอนอีกด้วย (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2530)

1.2.7.2. หลักการวัดและประเมินผลทางศิลปศึกษา

จุดประสงค์เฉพาะของการเรียนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาไม่ได้เน้นที่ความรู้ความเข้าใจเหมือนกับวิชาอื่นๆ แต่ได้เน้นให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์แบบในการดำรงชีวิตมากขึ้น นอกจากนี้จะส่งเสริมในการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว ยังช่วยปลูกฝังค่านิยม รสนิยมที่ดี สุนทรียภาพและการนำประโยชน์ของความงามมาใช้ให้ตนเองมีความสุขตามอัธยาศัย (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530) ซึ่งจะกล่าวถึง ดังนี้

บลูม (Bloom, 1982) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งรวมทั้งศิลปศึกษาด้วย นั้น มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความสามารถทางสติปัญญา
2. จิตพิสัย (Affective Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจและความซาบซึ้ง
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านทักษะหรือความชำนาญในการใช้วาระต่างๆ

กรูเบอร์ (Donald D. Gruber , 1994) กล่าวว่า ครูศิลปะจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการตั้งเกณฑ์ เพื่อให้เกิดความสมดุล (Balance Approach) ซึ่งประกอบด้วยการประเมิน 4 ด้าน คือ

1. ประเมินผลด้านความรู้ เป็นการวัดด้านเนื้อหาวิชา เป็นการวัดความจำ การคิดวิเคราะห์ โดยวิธีสอบข้อเขียน เช่น ปรนัย อัตนัย เติมคำในช่องว่าง หรือการทำแบบฝึกหัด
2. ประเมินผลด้านเจตคติ เป็นการวัดด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ และคุณค่า โดยจะแสดงออกในเรื่องคุณภาพของงานหรือการให้คำตอบแบบวิเคราะห์
3. ประเมินผลด้านทักษะ เป็นการวัดด้านการเตรียมและใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ โดยสังเกตจากกระบวนการปฏิบัติงาน
4. ประเมินผลด้านพฤติกรรม เป็นการวัดด้านพฤติกรรมในการทำงาน ระเบียบวินัย การร่วมมือในการทำงาน ความตั้งใจและการให้ความสำคัญในการทำงาน

ในการวัดพัฒนาการผู้เรียน โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) นักจิตวิทยาพัฒนาการ ได้เสนอเกณฑ์เกี่ยวกับการวัดผลทางศิลปศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะวัดพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆ โดยให้เหตุผล ในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านร่างกาย (Physical Growth) เพื่อศึกษาความสามารถใช้เครื่องมือ เครื่องใช้อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำ แน่นนอน การปฏิบัติงานเป็นการแสดงออกที่สามารถวัดผลได้จากทักษะ การใช้เทคนิคต่างๆ และจากงานที่สำเร็จ
2. ด้านอารมณ์ (Emotion Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการปฏิบัติงาน ที่ออกมาด้วยความเพลิดเพลินในการทำงาน โดยอิสระ แสดงถึงสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี
3. ด้านสังคม (Social Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการทำงานด้วยตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
4. ด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการแสดงออก แก้ปัญหาได้อย่างฉลาด ถูกต้อง ทำกิจกรรมสำเร็จด้วยดีอย่างมีหลักการและความรู้
5. ด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) เพื่อศึกษาความเข้าใจในงานศิลปะ เข้าใจในความงามและธรรมชาติ สามารถแสดงข้อคิดเห็น บรรยายวิจารณ์ได้โดยใช้หลักการศิลปะได้อย่างเหมาะสม

6. ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหา เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ริเริ่ม วางแผนงานได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดก้าวหน้าอย่างเชื่อมั่นในตนเอง

7. ด้านการรับรู้ (Perceptual Growth) เพื่อศึกษาความสนใจในการแสดงออก บรรยาย อภิปราย เข้าใจ และแสดงความรู้ได้อย่างมั่นใจ

ชลอ พงษ์สามารถ และ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) เสนอแนะไว้ว่า สิ่งที่จะนำทางไปสู่ความมุ่งหวัง คือ เครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ทางศิลปศึกษานิยมใช้การวัดประเมินผล สรุปได้ดังนี้

1. การทดสอบ (Testing) เป็นวิธีวัดผลที่สำคัญและใช้มากในการวัดพฤติกรรมทางสมอง (Cognitive Domain) การทดสอบทราบสมรรถภาพของผู้เรียนผู้สอน

2. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีที่ใช้ตั้งแต่เริ่มบทเรียน ครูเป็นผู้สังเกตในเรื่องของความตั้งใจ ความสนใจในการเรียนการสอน ตั้งใจปฏิบัติงานทั้งงานเฉพาะตัวและงานกลุ่มจนงานสำเร็จ

3. การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ย่อมทำให้พบกับข้อเท็จจริงบางประการ เช่น บุคลิกภาพ ท่วงท่าวาจา ปฏิภาณไหวพริบ ทักษะคติ นิสัยบางประการ จากคำพูด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

4. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นตัววัดความรู้สึก (Affective Domain) ความคิดเห็น ความสนใจ ทักษะคติ บางที่ใช้คู่กับการสัมภาษณ์ การสร้างแบบสอบถาม

5. การตรวจผลงาน (Checking) เป็นการวัดผลจากผลงานสำเร็จ ทำให้ครูได้ทราบถึงความก้าวหน้าของนักเรียน การแก้ปัญหา ความถูกต้อง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษาที่สำคัญ ก็คือการวัดผลทั้งด้านพัฒนาการภายนอก และพัฒนาการภายใน คือ ทั้งด้านพฤติกรรมที่แสดงออก และคุณลักษณะ ทักษะคติ อารมณ์ จิตใจ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้วัดผลทางศิลปศึกษาจึงควรใช้ให้หลายรูปแบบวิธีการ และจะต้องเลือกเครื่องมือให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลจากหลายวิธีการ จึงจะทำให้สามารถพิจารณา และประเมินผลการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ

1.2.8. ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

ในด้านของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน หรือสภาพแวดล้อมทางการศึกษา มีความสำคัญต่อระบบการเรียนการสอน เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และสนองต่อความต้องการผู้เรียน

ได้เป็นอย่างดี โดยจะกล่าวถึง ดังนี้

1.2.8.1. รูปแบบของสภาพแวดล้อมทางการเรียน

เบอร์นาร์ด (Bernard, 1960 อ้างใน ปรวรรณ ดวงรัตน์, 2541) กล่าวว่า งานด้านการเรียนการสอนส่วนใหญ่เกิดขึ้นในโรงเรียน ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงบรรยากาศของชั้นเรียนและกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน จะมีอิทธิพลต่อสุขภาพจิตมาก เช่น นักเรียนระดับใด ก็ต้องจัดบรรยากาศของกิจกรรมให้เหมาะสมกับชั้นนั้นๆ เพราะงานแต่ละอย่างย่อมมีความเหมาะสม และแตกต่างกัน สำหรับนักเรียนแต่ละคน โดยที่สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน มีด้วยกัน 2 ด้าน ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ห้องเรียน เช่น ขนาดและรูปร่างของห้อง ห้องปฏิบัติงาน อากาศภายในห้องเรียน
2. สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ บรรยากาศการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ผู้สอนกับผู้เรียน ผู้สอนกับเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนถึงบรรยากาศทางด้านการบริหาร

1.2.8.2. หลักการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

ชะลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวว่า ด้านของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในการเรียนการสอนศิลปะ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมภายในห้องปฏิบัติงานศิลปะ ควรเป็นห้องเรียนที่แยกเป็นเอกเทศ ต้องกว้างขวาง เพื่อการเคลื่อนไหวคล่องตัวของผู้เรียน และมีความแตกต่างจากห้องเรียนธรรมดา

ผดุง พรหมมุก (2538) เสนอแนะในงานวิจัย เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนศิลปะปฏิบัติ ไว้ว่า (1) ต้องจัดเตรียมห้องปฏิบัติการให้เพียงพอและมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาของการปฏิบัติในแต่ละครั้ง (2) เป็นห้องปฏิบัติงานที่มีบรรยากาศกระตุ้นช่วยการทำงานสร้างสรรค์ (3) ห้องปฏิบัติงานไม่จำเป็นจะต้องอยู่แต่ภายในห้องเรียนเท่านั้น อาจรวมไปถึงชุมชน หมู่บ้าน หรือแหล่งโบราณคดีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การปฏิบัติงานแต่ละครั้ง

ประเสริฐ สีรัตน์ (2529) กล่าวว่า การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรมีความพร้อมที่สมบูรณ์ เช่น ห้องเรียน เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุที่ใช้ บรรยากาศในการทำงาน และห้องเรียนศิลปะที่สมบูรณ์ ควรมีขนาดใหญ่กว่าห้องเรียนปกติ พอเพียงสำหรับการปฏิบัติงานของเด็ก เครื่องมือควรประกอบด้วยอย่างถ่างมือ ที่เก็บเครื่องมือและวัสดุ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้หรือบอร์ดแสดงผลงาน พื้นควรทำความสะอาดง่ายไม่ดูดซึม ทางระบายอากาศ ถ่ายเทได้สะดวก

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุภาวดี เหมานนท์ (2525) กล่าวถึง การจัดห้องเรียนรวมถึงห้องเรียนปฏิบัติงานศิลปะ ควรคำนึงถึงหลักใหญ่ๆ ดังนี้

1. ขนาดและสภาพห้องเรียน ต้องมีขนาดพอเหมาะกับจำนวนนักเรียนที่จะทำการเรียน

การสอนและทำกิจกรรมได้สะดวก และสว่างเพียงพอทั่วทั้งห้องเรียน อีกประการหนึ่งคือ การถ่ายเทอากาศ ควรมีประตูหน้าต่างหลายๆ เพื่อให้อากาศภายในห้องเย็นสบายไม่อึดอัด

2. วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน เครื่องใช้ต่างๆ ควรประกอบด้วย โต๊ะ เก้าอี้ ขาหย่างเขียนภาพ ชั้นตู้ อ่างล้างมือ บอร์ด กระดาษทราย หุ่นจำลอง กระเป่าหนัง วัสดุสิ้นเปลือง เช่น กระดาษ สี พู่กัน สีโปสเตอร์ ดินน้ำมัน กาว มีด กรรไกร พร้อมตู้เก็บเครื่องมือ

3. การจัดโต๊ะเรียนในลักษณะของกิจกรรมในการเรียนการสอน เช่น จัดโต๊ะนักเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนหันไปหน้าชั้น แบบครูเป็นศูนย์กลางการเรียน เหมาะกับการเรียนแบบบรรยายแบบสาริต การจัดโต๊ะเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนศิลปะศึกษา คือ การจัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันและปฏิบัติงานได้

4. การจัดห้องเรียนประจำวิชา หรือเฉพาะวิชา คือ ห้องเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ห้องเรียนศิลปะ

5. การจัดบรรยากาศในห้องเรียน ให้เด็กได้มีอิสระในการแสดงออก ไม่ควรมีระเบียบมากนักภายในห้อง บุคลิกภาพของครูมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียน ซึ่งเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมการเรียนรู้สอดคล้องกับ สัมฤทธิ์ เพชรคง (2543) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมว่าเป็นลักษณะเกี่ยวกับบรรยากาศในการเรียนการสอนศิลปะ เป็นพฤติกรรมของผู้สอนกับผู้เรียนที่มีต่อกัน

จึงกล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมทางการเรียน มีส่วนช่วยส่งเสริม และพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ หากมีการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งภายในการเรียน และภายนอก ทั้งด้านบรรยากาศ และพฤติกรรมการเรียนการสอน อย่างสอดคล้องกับลักษณะการเรียนการสอนในระดับชั้นและกิจกรรมนั้น

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ที่ประกอบด้วย 8 ประการหลัก เป็นหลักการครอบคลุมการเรียนการสอนกิจกรรมศิลปะศึกษาในภาพรวมของทุกแขนงวิชาในศิลปะศึกษานักเรียนชั้นประถมตามที่หลักสูตรกำหนดให้เรียนรู้ สำหรับกิจกรรมวาดภาพระบายสีนั้น ถือว่าเป็นกิจกรรมเริ่มต้นศิลปะขั้นแรกๆของเด็ก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ทางศิลปะ และพัฒนาการโดยทั่วไปของเด็กให้เป็นไปตามวัยที่เหมาะสม โดยจะนำเสนอถึงความหมาย ความสำคัญ และแนวคิด ในกิจกรรมวาดภาพระบายสี จากการศึกษา ค้นคว้า และที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ไว้ในลำดับต่อไป

1.3. การวาดภาพระบายสี

ในส่วนของกิจกรรมการวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษาได้ศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ประกอบด้วย ความหมายของการวาดภาพและการระบายสี แนวคิดทางการวาดภาพ คุณค่าของกิจกรรมวาดภาพระบายสีในโรงเรียน กิจกรรมสร้างสรรค์ในการเขียนภาพ และศิลปะกับการพัฒนาด้านความรู้สึกรักของเด็ก ดังนี้

1.3.1. ความหมายของการวาดภาพระบายสี

การวาดภาพ (Drawing) หมายถึง การลาก ขูด ขีด เขียน ด้วยวัสดุหรือเครื่องเขียนต่างๆ เช่น ดินสอ ปากกา ชอล์ก ฯลฯ บนระนาบรองรับ ซึ่งเป็นดิน โลหะ กระดาษ หรือวัสดุอื่นๆ ที่มีผิวหน้าเรียบ แบน โค้ง โดยทำให้เห็นเป็นรูปร่างด้วยเส้น รูปร่างที่เกิดจากเส้นนี้อาจเกิดจาก เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก ฯลฯ ทั้งนี้อาจมีน้ำหนักอ่อนแก่ของเส้นเท่ากัน หรือไม่เท่ากันก็ได้ รูปร่างที่เกิดจากเส้นนี้มีลักษณะสองมิติ คือ กว้างและยาว หากผู้วาดต้องการให้มีลักษณะสามมิติ คือ กว้าง ยาว และลึก ก็กระทำได้โดยการลากเส้นหลายๆ เส้น ตามวิธีการแรเงา

การระบายสี (Painting) หมายถึง การระบายสีลงไปบนภาพให้ทั่วบริเวณที่ต้องการ จะระบายโดยวิธีใดก็ได้ จะใช้อุปกรณ์หรือไม่ใช้ก็ถือเป็นการระบายสีทั้งสิ้น (อารี รังสินันท์, 2526)

1.3.2. แนวคิดทางการวาดภาพระบายสี

นิกอลา ระเบิดันอานัก(2543) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการวาดภาพว่า โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ

1. เพื่อบันทึกสิ่งที่น่าสนใจรอบตัวที่มองไม่เห็น ซึ่งอาจบันทึกทั้งหมดหรือเลือกเฉพาะบางส่วนบางตอนที่เห็นว่ามีค่าความหมายก็ได้ การวาดภาพตามแนวคิดนี้ จะมีรูปร่างคล้ายของจริงตามมุมมองของผู้วาด ตามตำแหน่งของสิ่งที่วาดตั้งอยู่ ซึ่งอาจจะสูงกว่าระดับสายตา ต่ำกว่าระดับสายตาหรือตรงระดับสายตาพอดี ผู้วาดอาจจะวาดเฉพาะสิ่งที่เขาต้องการลงไปบนภาพเท่านั้น ภาพเขียนในลักษณะนี้จึงเป็นเพียงภาพที่รู้เรื่องราว เป็นภาพอะไร อยู่ที่ไหน มีสัดส่วนเป็นอย่างไร

2. เพื่อถ่ายทอดตามสิ่งที่ผู้วาดคิดหรือจินตนาการ การวาดภาพตามแนวคิดนี้มีรูปแบบไม่เหมือนจริง อาจมีขนาดสัดส่วนแตกต่างไปจากสัดส่วนที่เห็นจริง อาจมีลักษณะประดิษฐ์ตกแต่งเป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติหรือเป็นลวดลายเรขาคณิต อาจมีลักษณะพร่ามัวไม่ชัดเจน เพื่กระตุ้นให้ผู้พบเห็นต้องใช้ความคิดหรือทำให้งง แต่ถ้าผู้ดูมีความคิดคล้ายกับผู้วาดหรือมีจินตนาการแนวเดียวกันก็สามารถชื่นชมการเขียนภาพตามแนวนี้ได้

3. เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกัน การวาดภาพตามแนวคิดนี้มีรูปแบบเรียบง่ายเด่นชัด มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายต่างๆ ที่ผู้เข้าใจได้ทันที หรือเมื่อเห็นแล้วรู้ว่าจะต้องปฏิบัติตามอย่างไร เช่น เครื่องหมายจราจร เป็นต้น

1.3.3. คุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมวาดภาพระบายสี ในโรงเรียน

เลิศ อานันทนะ (2526) กล่าวว่า กิจกรรมวาดภาพระบายสีเป็นส่วนหนึ่งของวิชาศิลปะศึกษาที่ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย ได้มีโอกาสแสดงออกไปตามระดับความสามารถของแต่ละคน เพื่อพัฒนาการทางคุณภาพจิตและกาย ส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักรักษาความสะอาดเรียบร้อย มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและศิลปวัตถุของชาติ รวมทั้งพยายามปลูกฝังให้เด็กทุกระดับสามารถปรับปรุงตนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม รักความก้าวหน้า มีรสนิยมที่ดี

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545) กล่าวว่า กิจกรรมภาพวาดของเด็กจะบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเอง คือบอกให้รู้ว่าเด็กมีความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมอย่างไร ได้ใช้ความรู้ที่น้อยเพียงใด และสามารถถ่ายทอดความสัมพันธ์ที่เด็กมีต่อสิ่งแวดล้อมออกมาได้อย่างไร ระหว่างการทำกิจกรรม จะแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยสติปัญญาของตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยนักวิชาการทางศิลปะยอมรับกันว่า การวาดภาพของเด็กๆ ก็คือการแต่งประโยคนั่นเอง แต่ต่างกันตรงที่ว่า เป็นประโยคที่ผูกขึ้นด้วยส่วนประกอบที่มองเห็นได้ (Visual Elements) อันได้แก่ เส้น สี ผิว ฯลฯ การนำภาพวาดของเด็กเปรียบเทียบกับประโยคเพื่อชี้ให้เห็นว่า ภาพวาดทุกภาพของเด็กก็มีค่าเท่ากับสมุดบันทึกประสบการณ์ของเขานั่นเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ด้านการรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่เด็กได้รับระหว่างการเผชิญหน้ากับรูปทรงสีสันต่างๆ ของวัตถุรอบๆ ตัว แล้วถ่ายทอดออกมาอย่างทันทีทันใด บางครั้งก็มีการสอดใส่จินตนาการส่วนตัวเพิ่มเติมเข้าไป

1.3.4. กิจกรรมสร้างสรรค์ในการเขียนภาพ

อารี รังสินันท์ (2526) กล่าวถึงกิจกรรมในการเขียนภาพ ซึ่งหมายถึง การเขียนภาพในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การเขียนภาพตามใจชอบ หมายถึง การให้โอกาสเด็กได้มีโอกาสเลือกวาดสิ่งที่เด็กพอใจ และสามารถวาดได้ ซึ่งส่วนมากเด็กในวัยก่อนเรียนมักจะวาดรูปคน บ้าน สัตว์ ตุ๊กตา หรือภาพที่เด็กประทับใจ

2. การเขียนภาพจากประสบการณ์ หมายถึง การให้เด็กเลือกเขียนภาพจากประสบการณ์ที่เด็กได้ไปเที่ยวตามที่ต่างๆ หรือสิ่งที่เด็กได้รับ เช่น ทะเล สวนสัตว์ ของขวัญวันเกิด สัตว์เลี้ยง ของเล่น เป็นต้น

3. การเขียนภาพจากการฟังนิทาน หมายถึง การให้เด็กเขียนภาพจากนิทานที่ครูเล่าให้ฟังหรือเทปนิทาน ซึ่งเด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางด้านสติปัญญาและความรู้สึกทางด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพได้

4. การเขียนภาพจากเสียงเพลง หมายถึง การให้เด็กได้ฟังเพลง แล้วเขียนภาพตามความนึกคิดของเด็ก เป็นภาพที่ประทับใจจากการฟังเพลง

5. การเขียนภาพจากการแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การให้เด็กเขียนภาพจากการที่เด็กได้แสดงบทบาทสมมติไป แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ

6. การเขียนภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด หมายถึง การที่เด็กเพิ่มเติมเสริมต่อให้เป็นภาพ จากสิ่งเร้าที่กำหนดมาให้ ซึ่งสิ่งเร้าอาจแบ่งเป็น

6.1 ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่ไม่สมบูรณ์ เช่น เส้นในลักษณะต่างๆ เช่น เส้น เส้น | เส้นคู่ขนาน || และเส้นอื่นๆ ( ) เป็นต้น

6.2 ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่สมบูรณ์ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม เป็นต้น

การต่อเติมในลักษณะเช่นนี้ เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้ดี เด็กเกิดจินตนาการช่วย และทำทนายให้อยากลองทำให้เสร็จเป็นรูปร่างด้วยความคิดที่เป็นอิสระและด้วยความพอใจของตนเอง นอกจากนั้นยังส่งเสริมความคิดแปลกใหม่ไม่ซ้ำกัน เด็กแต่ละคนจะเขียนภาพจากความคิดของตน ซึ่งเป็นการเริ่มต้นในการกล้าคิด และยอมรับความแตกต่างของตนเอง จากเพื่อนคนอื่น สร้างเสริมให้เด็กเกิดความมั่นใจ กล้าคิดในสิ่งที่แปลกๆ อันนำไปสู่การความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

1.3.5. ศิลปะกับการพัฒนาด้านความรู้สึกของเด็ก

พระพจน์ กุลพิศาล (2546) กล่าวว่า ศิลปะทำงานร่วมกับการพัฒนาความรู้สึกของเด็กโดยที่การทำงานศิลปะ เป็นความสุขมาจากการใช้จินตนาการ การคิดค้นการทดลองกับวัสดุแปลกๆ กล่าวง่ายๆ ว่าเป็นความสุขจากการแสดงออกทางความรู้สึกและการรับรู้ของตนเองที่มีต่อโลกภายนอก “งานศิลปะ” ใช้ความรู้ที่ได้จากความรู้สึก (Intuitive Knowledge) เป็นสำคัญ การสอนศิลปะจึงควรเป็นการสอนความรู้ตามธรรมชาติของผู้เรียน ซึ่งความรู้จากความรู้สึกต้องอาศัยการสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสและจินตนาการ (Perception and Imagination) ประสบการณ์ทางศิลปะเป็นสิ่งเดียวที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้โลกด้วยความรู้สึกของตน กิจกรรมทางศิลปะจึงจำเป็นอย่างมากสำหรับเด็ก เพราะช่วยให้เขาเรียนรู้โลกด้วยภาพรวม โดยผ่าน เส้น สี พื้นผิว ลักษณะรูปร่างรูปทรงต่างๆ ขนาดเล็ก-ใหญ่ สูง-ต่ำ เป็นการเรียนรู้ที่บริสุทธิ์เป็นธรรมชาติ และเป็นตัวเด็กเอง

ทั้งนี้ในแนวทางวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบว่า สมองซิกซ้ายและซิกขวาของมนุษย์ต่างเรียนรู้คนละวิธี ได้ข้อสรุปถึงความถนัดโดยธรรมชาติของสมองทั้งสองซิกกล่าวได้ว่ามีความถนัดที่แตกต่างของสมองทั้งสองซิก คือ ซิกซ้าย เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผล ละเอียดลออ เป็นการเรียนรู้เชิงปริมาณ หรือเรียนรู้ด้วยเหตุผล ซิกขวา เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยความรู้สึก เข้าใจสิ่งต่างๆ ด้วยภาพรวม เป็นการเรียนรู้เชิงคุณภาพ หรือเรียนรู้ด้วยความรู้สึก

ตามทฤษฎีจิตวิทยา เกสตัลท์ (Gestalt) ได้พบว่ามนุษย์จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นภาพรวมก่อนรายละเอียด เป็นเหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่าควรฝึกเด็กเล็กๆ ซึ่งมีความพร้อมของสมองซิกขวามากกว่าอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ให้รู้จักมองโลกเป็นภาพรวมเสียก่อน เพื่อเตรียมความพร้อมให้เผชิญกับโลกแห่งรายละเอียดต่อไป กิจกรรมเดียวที่สอดคล้องกับความคิดดังกล่าว และช่วยเปิดตาของเด็กให้รู้จักโลกที่อยู่รอบๆ ตัวเองอย่างมีความสุข ก็คือ “ กิจกรรมทางศิลปะ ” เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความรู้ (สึก) ต่างๆ ที่มีอยู่ในโลก

ถ้าเรจัดกลุ่มของความรู้สึกต่างๆ เข้าด้วยกัน ก็พอจะแยกออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ ลักษณะแรกเป็นความรู้ที่ได้จากความรู้สึก รู้ได้โดยสัมผัส อีกลักษณะหนึ่งเป็นความรู้ที่ได้ด้วยความคิดและการใช้เหตุผลหรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า ลักษณะแรกคือความรู้สึกเชิงศิลปะ อีกลักษณะเป็นความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ ความรู้ทั้งสองมีรากฐานอยู่คนละที่ แต่ต้องใช้ร่วมกันเสมอ

ความรู้ที่เป็นศิลปะ มีพื้นฐานจากจินตนาการ แต่ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์มีพื้นฐานจากความคิดรวบยอด การเรียนรู้ทั้งสองแบบต่างก็เป็นหนทางที่ทำให้มนุษย์เข้าใจโลก และประสบการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัว

นักการศึกษาทางศิลปะยอมรับว่าเด็กๆ จะเรียนรู้โลกด้วยประสาทสัมผัสของตนเองก่อน การเรียนรู้ด้วยการคิดหรือใช้เหตุผล จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เด็กพัฒนาความฉลาดของตนเองโดยผ่านกิจกรรมทางจินตนาการให้มากที่สุด อย่างน้อยก็ก่อนถึงวัย 11-12 ขวบ เช่น วาดภาพระบายสี ปั้น ดนตรี และการเคลื่อนไหว เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การรับรู้ของเด็กเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ และจะยิ่งมีคุณค่าเพิ่มขึ้น ถ้าเด็กได้นำมาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ เนื่องจากงานศิลปะเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติวัยเด็ก โดยเฉพาะกิจกรรมวาดภาพระบายสีที่เป็นพื้นฐานของการขีดเขียนเพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ ออกมาเป็นรูปธรรมได้ดีที่สุด ดังนั้นกิจกรรมวาดภาพระบายสีจึงเป็นสิ่งที่จะสะท้อนการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

2. แนวคิดทางการจัดการศึกษาออลดอร์ฟ

ปัจจุบันเกิดนวัตกรรมทางการศึกษาขึ้นมากมาย เป็นเพราะอยู่ในกระแสของการจัดการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษาตามอัธยาศัย(Alternative Education) ที่รองรับปัญหาด้านการจัดการศึกษา ที่พบว่า การจัดการศึกษาในปัจจุบันสร้างความทุกข์ให้กับผู้เรียนจากระบบการสอนที่แห้งแล้ง เน้นการจดจำ การแข่งขัน ความเสื่อมศรัทธาในระบบการศึกษา เป็นต้น (อมรวิษั นาคารทรรพ,2543) ทำให้เกิดรูปแบบของการจัดการศึกษานอกระบบที่เริ่มมีมากขึ้น

พร พันธุ์โอสถ (2543) กล่าวว่า การศึกษาแนวออลดอร์ฟ จัดเป็นกลุ่มนวัตกรรมทางการศึกษา คือ เป็นกลุ่มที่นำแนวทางการศึกษาใหม่ๆ มาสู่สังคมไทย เช่น แนวการศึกษามอนเตสเซอร์รี โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โดยแต่ละกลุ่มมีแนวคิดของตนเอง โดยจะจัดขึ้นในรูปแบบของการจัดการศึกษาทางเลือก และการศึกษานอกระบบ ในรายงานการวิจัยของ นุชศิริ โคน์หล่อ (2545) พบว่า การจัดการศึกษาแนวออลดอร์ฟ นับเป็นการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามแนวการจัดการศึกษา หมวด 4 พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 จัดเป็นแนวคิดการจัดการศึกษา ในแนวทางจิตวิทยา โดยมุ่งเน้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งกายและวิญญาณ

2.1. ความเป็นมาของแนวการศึกษาออลดอร์ฟ

แนวการศึกษาออลดอร์ฟ เกิดจากแนวคิดของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (1861-1925) นักปรัชญาผู้ก่อตั้งการศึกษาวอลดอร์ฟ เกิดเมื่อปี ค.ศ.1861 ในฮังการี ช่วงต้นศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ งานเขียนระยะแรกเกี่ยวกับปรัชญาของคานท์ (Kant) ต่อมาได้ศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ปรัชญา และวรรณคดี เป็นบรรณาธิการงานเขียนทางวิทยาศาสตร์ของเกอเธ และซิลเลอร์ นักปรัชญาชาวเยอรมันผู้มีชื่อเสียง วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับทฤษฎีว่าด้วยความรู้ และผลงานชิ้นสำคัญที่ได้รับการตีพิมพ์จนมีชื่อเสียงใช้ชื่อว่า The Philosophy of Freedom แปลว่า ปรัชญาแห่งความเป็นอิสระและหลุดพ้น จนวาระสุดท้ายได้มีงานเขียนเกี่ยวกับด้านการศึกษารวมชาติของมนุษย์และการแสวงหาความจริง

บุษบง ดันติวงศ์ (2541); วิณา ก้วยสมบุญณ์(2542) และศิริพร วิริยะอักรเดชา(2543) ศึกษาพบว่า การศึกษาวอลดอร์ฟมีพื้นฐานมาจาก มนุษย์ปรัชญา (Anthroposophy) ซึ่งเป็นศาสตร์แห่งจิตวิญญาณ (Spiritual Science) ที่ได้พัฒนาขึ้น เพื่อการฟื้นความจำกัของการแสวงหาความจริงจากการรับรู้ทั้งกายและจิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สู่การเป็นอิสระและการหลุดพ้น

บุษบง ดันติวงศ์ (2541) ศึกษาว่า เป้าหมายของการศึกษาวอลดอร์ฟ คือ การศึกษาที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี และสามารถกำหนดความมุ่งหมาย และแนวทางกับชีวิตตนเอง ได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตน โดยมีความคิดที่ว่ามนุษย์จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของ

คนไม่ได้ ถ้าไม่มีโอกาสได้สัมผัสหรือค้นพบส่วนต่างๆหลายส่วนในตนเอง ทำให้เกิดแนวคิดการ
เรียนการสอน เน้นการศึกษาให้มนุษย์เชื่อมโยงกับโลก และจักรวาล โดยเน้นการพัฒนาคนเป็น
หลัก ทำให้มีวิชาต่างๆ เช่น ภาษา คณิต ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ งานช่าง
งานหัตถกรรม โดยครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความพยายามของมนุษย์ตลอดวิวัฒนาการในโลก
หลักสูตรไม่จัดวิชาเป็นกลุ่มของวิทยาศาสตร์และศิลปะ เนื่องจากแนวคิดพื้นฐานการศึกษาที่เน้น
องค์รวมของหลักสูตร และความสัมพันธ์ของทุกสิ่งต่อมนุษย์ โดยทุกวิชาสัมพันธ์กัน วิทยาศาสตร์
มานุษยวิทยา(จริยธรรม) รวมอยู่ด้วย เพื่อมุ่งหวังให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพที่สมดุลย์ และเด็กได้ใช้
พลังงานทุกด้าน ทั้งสติปัญญา(การคิด) ศิลปะ(ความรู้สึกรัก) และการปฏิบัติ(การกระทำ) เป็นไป
อย่างสมดุลย์มากพอ

แนวทางมนุษยปรัชญาของวอลดอร์ฟนั้น มีพื้นฐานที่ศึกษาด้วยเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และ
การแสวงหาความจริง เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมมนุษย์ให้สามารถพัฒนาตนเองให้ได้ถึงส่วนลึกของจิต
ใจ โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ ของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ว่า มนุษย์มีชีวิต 3 โลก ดังนี้

1. โลกแห่งวัตถุ (Physical world) โดยผ่านร่างกาย (Physical body)
2. โลกแห่งความรู้สึก (Soul world) โดยผ่านกายแห่งความรู้สึก (Ethereic and Astral body)
3. โลกแห่งจิตวิญญาณ (Spiritual world) โดยผ่านจิต (Spirit)

บุงบง ดันติวงส์ (2545) พบว่า การศึกษาแนววอลดอร์ฟได้แพร่หลายไปในหลายประเทศ
ทั่วโลก ปัจจุบันมีโรงเรียนประถมและมัธยม ทั้งสิ้น 640 แห่ง ชั้นอนุบาล 1087 แห่ง และสถาบัน
ฝึกอบรมครู 60 แห่งทั่วโลก นับจากโรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกในเยอรมนี ในปี ค.ศ. 1919 ผู้
ประเทศในยุโรป มีที่ฮอลแลนด์ อังกฤษ สวิตเซอร์แลนด์ ประเทศสแกนดิเนเวีย ฝรั่งเศส อิตาลี
จนถึงออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ นิวซีแลนด์ และทวีปอเมริกา ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกา โรงเรียนวอล
ดอร์ฟแห่งแรกเปิดเมื่อปี ค.ศ. 1928 ที่นครนิวยอร์ก ในปี 1947 มีโรงเรียนวอลดอร์ฟในสหรัฐ
อเมริกา 4 แห่ง ในปี 1975 มี 18 แห่ง และปี 1989 มี 75 แห่ง ปัจจุบันมีโรงเรียนวอลดอร์ฟมาก
กว่า 150 แห่งในทวีปอเมริกาเหนือ

สำหรับในเอเชีย โรงเรียนวอลดอร์ฟได้เริ่มขึ้นที่ญี่ปุ่น ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ไทย
เกาหลี และสิงคโปร์

2.2. แนวคิดเกี่ยวกับมนุษยปรัชญา

พื้นฐานของการศึกษาแนววอลดอร์ฟ ทอมสัน (Tomson, J. อ้างใน พร พันธุ์โอสถ, 2539)
กล่าวว่า เป็นการศึกษาพัฒนาการของเด็ก ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟ

ที่สไตเนอร์ได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาเป็น 3 ช่วงระยะเวลา ช่วงละประมาณ 7 ปีของอายุมนุษย์ แต่ช่วงเน้นการพัฒนากิจกรรมแต่ละด้านของจิตมนุษย์ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความคิด (2) ความรู้สึก (3) ความมุ่งมั่นในการกระทำ (เจตจำนง) โดยศึกษาได้ดังนี้

2.2.1 ขั้นการพัฒนาการ 3 ขั้นของมนุษย์

ระยะ 7 ปีแรกของชีวิต : เด็กจะมีชีวิตอยู่กับการกระทำเป็นสำคัญ เด็กวัยนี้จะมีการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งรอบตัวโดยผ่านประสาทสัมผัสทางกายภาพเป็นหลัก เด็กจะเรียนรู้ชีวิตโดยผ่านการกระทำเลียนแบบสิ่งที่เขาเห็น ดังนั้นในวัยนี้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการพัฒนาของเด็ก คำพูดคำสั่งสอนของผู้ใหญ่จะไม่มีผลต่อเด็กมากเท่าการกระทำให้เด็กเห็น สำหรับการศึกษานี้ จึงควรให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด เพื่อให้เด็กได้มีการพัฒนารูปกายของตนอย่างเต็มที่ โดยที่ยังไม่มีการขัดเขี่ยความรู้ทางวิชาการใดๆ ให้แก่เด็ก สไตเนอร์เรียกช่วงเวลานี้ว่าช่วงแห่งการพัฒนาพลังเจตจำนง (Willing) ของตัวเด็กเอง

อายุ 7-14 ปี : คือขั้นต่อไปอีก 7 ปี เริ่มเมื่อฟันน้ำนมของเด็กหลุดไป และเด็กเริ่มมีฟันชุดที่สองขึ้น อันเป็นสัญญาณบ่งบอกการเปลี่ยนแปลงอีกช่วงวัยหนึ่ง ในวัยนี้ เด็กจะมีการพัฒนาพลังจินตภาพภายในตัวขึ้น เด็กจะมีความสนใจต่อสิ่งรอบข้างอย่างลึกซึ้งซึ่งมากขึ้นกว่าเดิม สิ่งที่สามารถกระตุ้นความสนใจและกระทบความรู้สึกของเด็กจะทำให้เด็กจดจำได้และจะเป็นส่วนหนึ่งในตัวเด็ก เด็กจะสนใจสิ่งแปลกใหม่ น่าตื่นเต้น และคิดจินตนาการในสิ่งที่เห็นโดยตลอด กล่าวได้ว่าเด็กในวัยนี้จะอยู่ในโลกของการจินตนาการและพัฒนาสิ่งที่สไตเนอร์เรียกว่าความรู้สึก (Feeling)

อายุ 14-21 ปี : คือขั้นสุดท้ายของการพัฒนาอันจะเป็นรากฐานของชีวิตทั้งชีวิตของมนุษย์ผู้หนึ่ง คือ การพัฒนาความคิด (Thinking) หรือปัญญาในการรับรู้เหตุผลของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงที่จะสังเกตเห็นได้ คือการย่างเข้าสู่วัยรุ่นของเด็ก เมื่อเด็กได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ มาพอสมควรจากวัยเด็กที่ผ่านมา สิ่งที่เด็กวัยนี้ต้องการคือความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เด็กจะเริ่มค่อยๆ ขอมรับและเข้าใจถึงกฎเกณฑ์หรือหลักการที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น เด็กจะมีความพอใจกับสิ่งที่เขาค้นพบที่จะนำไปสู่ความรู้และประสบการณ์อย่างใหม่ เด็กจะค่อยๆ พัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองและสิ่งรอบตัว จนถึงจุดสูงสุดเต็มที่ในวัย 21 ปี ที่สไตเนอร์ถือว่ามนุษย์ได้ “ถือกำเนิด” ขึ้นอย่างแท้จริง เป็นตัวตนของเขาเองโดยสมบูรณ์

แม้การพัฒนาในแต่ละวัย จะมีลักษณะแตกต่างกัน แต่การศึกษาทุกระดับต้องพัฒนาร่างกายและจิตวิญญาณควบคู่กัน ให้เกิดความสมดุลในการเรียนรู้ด้วยร่างกาย (การลงมือกระทำ) จิตใจ (ความรู้สึก ความประทับใจ) และสมอง (ความคิด) ดังที่รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เรียกว่า สมดุลแห่ง 3 วิถีทางมนุษย์

2.2.2 ความรู้สึกของมนุษย์กับพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย

บุษบง ดันตวิงษ์ (2545) กล่าวว่า อีกความสำคัญในการเรียนรู้ของเด็กที่สโตนอร์ศึกษา คือ เรื่องการรับความรู้สึก ประสบการณ์ที่ทำให้เด็กได้รับรู้ความรู้สึกต่างๆ ในแต่ละช่วงวัยจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการของช่วงที่สูงขึ้น ความรู้สึกของมนุษย์ 12 ด้าน ประกอบด้วยด้านต่างๆดังนี้

ช่วงวัยแรกเกิดถึง 7 ปี ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึก 4 ด้านแรก คือ (1)ความรู้สึกจากการสัมผัส (2)ความรู้สึกแห่งชีวิต (3)ความรู้สึกจากการเคลื่อนไหว (4)ความรู้สึกสมดุลของร่างกาย จะช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้สึกที่สัมผัสกับโลกที่เป็นจริงรอบตัวอย่างมั่นใจและเป็นสุข และนำไปสู่การพัฒนาความมุ่งมั่นตั้งใจ (Willing) ซึ่งเป็นการพัฒนาการพื้นฐานของปฐมวัย

วัย 7-14 ปี ความรู้สึกที่ (5)ความรู้สึกจากการไต่กลิ้ง (6)ความรู้สึกจากการล้มรอส (7)ความรู้สึกจากการเห็น (8)ความรู้สึกถึงอุณหภูมิ จะช่วยให้เด็กละเอียดอ่อนต่อความรู้สึก อันนำไปสู่การพัฒนาทางความรู้สึก(Feeling) ซึ่งเป็นพัฒนาการพื้นฐานของเด็กวัยนี้

วัย 14-21 ปี ความรู้สึกที่ (9)ความรู้สึกจากการไต่ยีน (10)ความรู้สึกถึงความหมายของถ้อยคำ (11)ความรู้สึกนึกคิด (12)ความรู้สึกตระหนักรู้ต่อตัวตนของผู้อื่น เป็นรู้สึกับผัสชอบ อันนำไปสู่การพัฒนาความคิด (Thinking) ซึ่งเป็นพัฒนาการพื้นฐานของเด็กวัยหนุ่มสาว

2.3. การเรียนการสอนศิลปศึกษา ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

การเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ สิ่งสำคัญคือ การเข้าใจในจุดมุ่งหมายของศิลปะตามแนวปรัชญาการศึกษาบนพื้นฐานของมนุษย์ปรัชญา(Antroposophy) ซึ่งมุ่งพัฒนาให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย สมอง และจิตวิญญาณ การเรียนการสอนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟจึงเป็นการทำงานของร่างกายและจิตวิญญาณควบคู่กันอย่างเกิดสมดุลย์ การเรียนการสอนศิลปะจึงเป็นการตอบสนองการใช้ความคิด ความรู้สึก ที่ควบคู่กับการกระทำเช่นกัน โดยผู้สอนจะต้องตระหนักว่า เด็กทุกคนสามารถแสดงออกทางศิลปะได้จากกระบวนการรับรู้ที่เกิดจากธรรมชาติของผู้เรียนตามช่วงวัย ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟประกอบด้วยกิจกรรมด้านต่างๆ หลายด้าน ทั้ง การละคร การดนตรี การทำหัตถกรรม งานปั้นขี้ผึ้งและดิน การวาดภาพ และการระบายสี ซึ่งการวาดภาพระบายสีมีการจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น การระบายสีน้ำ(Painting) การวาดรูปทรง(Form Drawing) การวาดภาพประกอบในบทเรียน(Drawing) โดยนำการวาดภาพเข้าไปบูรณาการเพื่อให้ทุกวิชาเกิดการเรียนรู้อย่างเข้มข้นด้วยศิลปะ การมีประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่ผ่านด้วยงานศิลปะจะทำให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะ ดังนั้นศิลปะในแนวการศึกษาวอลดอร์ฟจึงไม่ได้เป็นศิลปะที่มีความหมายแค่ผลงานที่เป็นศิลปะ แต่เป็นศิลปะที่มีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ คือ “Art for the sake of Life”

ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เกิดจากการพิจารณาเนื้อหาที่ผู้สอนในแต่ละชั้นเห็นว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับพัฒนาการผู้เรียนในช่วงวัยนั้น ผู้สอนต้องจัดวางเนื้อหาแต่ละวิชาให้มีสาระเชื่อมโยงถึงกันอย่างเป็นองค์รวม โดยมีแนวทางหลักสูตรระดับชั้นประถมตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟกำหนดไว้ และที่สำคัญผู้สอนต้องมีหน้าที่ติดตามดูพัฒนาการผู้เรียนรวมถึงการแสดงออกทางศิลปะของเด็กเป็นรายบุคคลตลอดช่วงชั้นประถมปีที่1-6 อย่างต่อเนื่องตลอดหลักสูตร ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นการทำงานร่วมกันของครูและเด็กภายในชั้นเรียนซึ่งครูต้องศึกษาเรียนรู้เด็กในทุกด้านอย่างละเอียด ในการจัดการสอนกิจกรรมต่างๆทางศิลปะผู้สอนจะต้องตระหนักดีว่า จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ศิลปะ เป็นการแนะนำ หรือนำเสนอแนวทางให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางศิลปะด้วยตนเองให้มากที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพัฒนาการในกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน และพัฒนากระบวนการคิดที่เป็นลำดับขั้นอันเกิดจากการทำศิลปะที่ช่วยส่งเสริมให้รู้จักคิด วิเคราะห์ เกิดทักษะและความสามารถในส่วนต่างๆของกายมนุษย์ได้ และยังทำให้เกิดพัฒนาการในจิตสำนึกต่อสิ่งรอบข้าง และพัฒนาการด้านจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในด้านสุนทรียศาสตร์และความงามในศิลปะ (Steiner School Australia ,2002)

ดังนั้นบทบาทของศิลปะศึกษาในการเรียนการสอนแนววอลดอร์ฟ จึงแสดงออกในเรื่องของเรียนรู้ในความงามและสุนทรียภาพส่วนบุคคล ซึ่งถึงเห็นว่าความสามารถทางศิลปะของเด็กเกิดจากพัฒนาการทางสติปัญญาและความสามารถที่มีอยู่ตามช่วงพัฒนาการ ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ดังที่ Eugene Schwartz (2002) กล่าวว่า การเรียนการสอนวาดภาพระบายสีตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟมิได้มุ่งเน้นความสามารถทางศิลปะที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียน แต่มีหนทางที่นำศิลปะให้ เป็นสื่อกลางเชื่อมผสานทางด้านกายภาพและทางด้านภายใน(จิต) และเชื่อมผสานการคิด ความรู้ และการจินตนาการตลอดกระบวนการการเรียนรู้ในชั้นประถมศึกษา

กิจกรรมการวาดภาพระบายสี ที่ปรากฏในการเรียนการสอนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ จึงจัดเป็นบทเรียนพิเศษ (Special Subjects) และทำหน้าที่ร่วมกับบทเรียนต่างๆที่มีการวาดภาพระบายสีเข้าไปบูรณาการร่วมด้วย โดยมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้เกิดการรองรับพัฒนาผู้เรียน ตามช่วงวัยเรียน ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาตอนต้น กิจกรรมการวาดภาพระบายสี เป็นการสอนกระบวนการทำงานหรือขั้นตอนการทำงานศิลปะ เช่นการระบายสีน้ำ แสดงให้เห็นวิธีการใช้อุปกรณ์ การแนะนำสีแต่ละสี การวาดภาพด้วยสีเทียนขี้ผึ้ง แสดงการวาดเป็นภาพด้วยส่วนต่างๆของสีเทียนทั้งแบบก้อนและแบบแท่งที่ให้เส้นแตกต่างกัน แสดงการวาดภาพประกอบการเขียนตัวหนังสือ วาดภาพแสดงความหมายของถ้อยคำในบทเรียนหลัก

ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย กิจกรรมกรรมการวาดภาพระบายสี เป็นการสอนเทคนิควิธีการสร้างรูปภาพ การคิดสร้างรูปแบบของตนเอง เช่นการระบายสีน้ำเป็นการนำรูปทรงเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการใช้พู่กันซึ่งในชั้นประถมต้นยังไม่เน้นในเรื่องรูปทรง การใช้สีน้ำให้ค่าน้ำหนักอ่อน-เข้มด้วยเทคนิคต่างๆ การวาดภาพสีเทียนซึ่งมีมีการนำดินสอสีเข้ามาใช้แทนเป็นการวาดภาพที่คิดรูปแบบของตนเองที่เกิดจากการฝึกหัดในชั้นต้นมาแล้ว

2.4. พื้นฐานการสร้างสรรคงานศิลปะ (เรื่องสี) ของ Rudolf Steiner

บทเรียนระบายสี เป็นการวางรากฐานในคุณค่าแห่งสี การเคลื่อนไหวของสีผสมกันกับการรอคอยอย่างอดทนในการผสมกันในสี เป็นขั้นตอนของการเรียนรู้ในบทเรียนระบายสีในโรงเรียนวอลดอร์ฟ เป็นการรองรับในเรื่องสีตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงชั้นประถม การเคลื่อนไหวของสีที่ปราศจากรูปทรงขอบเขต เด็กจะรับรู้ในสีด้วยตัวตนแท้จริง โดยไม่มีคุณสมบัติเรื่องวัตถุรูปทรงเข้ามามีส่วน ให้ใช้สีในขั้นที่ 1 ในวงจรัส (แดง น้ำเงิน เหลือง) เพื่อให้รู้ได้ถึงการเชื่อมโยงของแต่ละสีเมื่อผสมกันอย่างไม่มีการขอบเขตของรูปภาพ เมื่อสีผสมกันจะเกิดการไล่สีสว่างไปจนเข้ม เหมือนบรรยากาศของสีแสงดวงอาทิตย์ หรือสายรุ้ง โดย Rudolf Steiner ได้ศึกษาเรื่องสีจากทฤษฎีสีของเกอเธ่ (Johann Wolfgang von Goethe 1749 – 1832) ที่ศึกษากายภาพของสี คุณสมบัติทางธรรมชาติแห่งสี และแง่มุมที่เกี่ยวกับจิตใกายในมนุษย์กับเรื่องของสี นำมาใช้ในการจัดตั้งแวดล้อมทางการเรียนการสอน ดังนี้

2.4.1 พื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของสี

Junemann และ Weitmann(1999) กล่าวว่า รูคอล์ฟ สไตเนอร์ ได้ศึกษาตามทฤษฎีสีของเกอเธ่ โดยได้นำมาศึกษาจัดการสอนวาดภาพระบายสี อธิบายเรื่องสี ไว้ว่า “ สีเป็นการกระทำของแสง มีการเคลื่อนไหว สีแต่ละสีต่างมีบุคลิกที่เด่นชัด มีชีวิต และไม่หยุดนิ่ง ตามธรรมชาติแล้วเด็กก็จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับสีในลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งเช่นกัน นิทานซึ่งบรรยายถึงตัวละครในลักษณะต่างๆของวิหาระบายสี จึงสร้างสีสันแก่นื่อเรื่องได้ จะช่วยสร้างสำนึกธรรมชาติของเด็กเกี่ยวกับสีในฐานะธาตุที่ไม่หยุดนิ่งได้เป็นอย่างดี ดังนั้นนิทานที่เล่าในการเรียนจึงไม่ใช่หัวข้อภาพวาด หากแต่เป็นการช่วยให้เด็กตระหนักถึงชีวิต และอารมณ์ ของสี ตลอดจนบทบาทที่สีนั้นๆ แสดงในบทละครอันเป็นองค์ประกอบของภาพให้ปรากฏขึ้น ”

จากแนวทางดังกล่าว เพื่อให้ได้ประสบการณ์บริสุทธิ์จากสี จึงควรใช้สีที่เหลวใสระบายคุณสมบัติของสีน้ำจึงมีความเหมาะสม เมื่อระบายลงบนกระดาษขาว จะดูเหมือนเกิดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว และเห็นได้ถึงความโปร่งใสของแสง และการระบายสีดังกล่าวนี้ทำให้เด็กเรียนรู้เรื่องเส้น ลวดลายที่เกิดขึ้นด้วย โดย รูคอล์ฟ สไตเนอร์ อธิบายว่า

“เด็กจะพบกับการระบายสีที่สีหนึ่งปะทะกับอีกสีหนึ่ง(การเคลื่อนของสีบนกระดาษเปียก) จะเกิดเป็นเส้นสายรูปร่างขึ้นมา เป็นธรรมดาที่การค้นพบนี้จะนำเด็กไปสู่การวาดรูป ในการนี้ควรระวังอย่าให้เด็กๆ ตีคนิษฐ์สร้างรูปด้วยการลากกรอบล้อมแล้วระบายสีข้างในให้เต็ม เพราะไม่มีสิ่งใดในอาณาจักรธรรมชาติทั้งมวลที่สร้างขึ้นจากกรอบนอกเข้าสู่ภายใน แต่ศิลปะในโรงเรียนที่นิยมใช้กันกลับปฏิบัติวิธีที่ไม่เป็นธรรมชาตินี้เสมอมาในการสอนเทคนิคการวาดภาพระบายสี ” ผลจากประสบการณ์ระบายสีทำให้นักเรียนวาดคอร์ดฟรุ้งจัสตี และเส้น ในลักษณะที่ว่า “ สี คือสิ่งที่เคลื่อนไหวได้ มิใช่มองเห็นสีเป็นเพียงเม็ดสีที่ติดอยู่บนผิวนอกของสิ่งต่างๆที่ปรากฏ อย่างตายตัวเท่านั้น และเส้น คือ ขอบของมวลสีที่เคลื่อนไหวไปมา ในระดับชั้นประถมศึกษาการวาดภาพจึงใช้ฟุ้งกันหรือสีเทียนลากลงไปทันที การวาดภาพระบายสีจึงเกิดขึ้นบนสำนักแห่งเส้น และสีที่เคลื่อนไหวแทนที่จะหยุดนิ่ง ตายตัว โดยมีธรรมชาติของสีซึ่งเป็นหลักสำคัญสำหรับสีนั้นๆ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคุณภาพของการกระจายรังสี ประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐานของสีหลัก 3 สี คือ

-สีเหลือง มีลักษณะการกระจายออกสู่ภายนอก แสงเหลืองเป็นสีที่กระจายและละลาย ออกนอกขอบเขต เป็นสีแห่งความร่าเริง การสนุกสนานร่าเริงหมายถึงการเต็มไปด้วยจิตวิญญาณที่มีชีวิต

- สีน้ำเงิน มีลักษณะการกระจายเข้าสู่ภายใน เป็นสีที่กั้นตนเองออกจากขอบ และเพิ่มความสว่างให้ตนเองผ่านจุดกลาง แสดงถึงความรุ่งโรจน์ของจิตวิญญาณ

- สีแดง มีลักษณะการกระจายทั้ง 2 ทิศทางคือ กระจายออกภายนอก และเคลื่อนเข้าภายใน เป็นสีเติมเต็มช่องว่าง แสดงถึงความมีชีวิตชีวาและอ้างถึงได้ในสิ่งที่เข้มแข็ง

2.4.2. การแสดงออกเรื่องสีของเด็ก กับอุปนิสัยการจัดที่นั่งเรียน

สปีออค (2536) อธิบายว่า รูดอล์ฟ สไตเนอร์ได้ศึกษาถึงอุปนิสัยของคนเพื่อจัดประเภทโดยใช้แง่มุมมโนคติบางแง่มุมของกรีก จำแนกอุปนิสัยของคนออกเป็น 4 แบบเช่นเดียวกับกรีก ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกในเรื่องของศิลปะ เช่นภาพวาด และการเล่นดนตรี โดยจะกล่าวถึงอุปนิสัย 4 แบบ ที่เชื่อมสู่การแสดงออกทางการวาดภาพระบายสี ดังนี้

- เด็กเจ้าอารมณ์ จะนั่งแหวหลังเพื่อไม่ให้รบกวนคนอื่น และด้วยความมุ่งมั่นที่มีบทบาทเด่นมากในกลุ่มนี้ ในการวาดภาพจึงมักจะใช้สีแดงมากๆ
- เด็กช่างคิด จะนั่งตรงกลางข้างหน้าต่าง เพื่อให้เหตุการณ์ภายนอกหลุดออกมาจวงค์ครุ่นคิด ซึ่งความคิดมีบทบาทมากเป็นพิเศษ จึงมักจะเห็นสีฟ้าและสีม่วงมากที่สุดในการระบายสี

- เด็กที่แข็งแรง จะให้หนังชนิดหนังด้านใน เพื่อจะช่วยประสานเด็กทุกกลุ่มให้แสดงลักษณะของกลุ่มบรรเทาหลง และบทบาทสำคัญคือ การถูกครอบงำด้วยความรู้สึก ความสนใจจะเปลี่ยนได้ง่ายๆ จึงมักใช้สัตว์ติดกัน แต่จะโปรดปรานสีเหลืองเป็นพิเศษ
- เด็กเฉยเมย จะนั่งแถวหน้า เพื่อให้เห็นการทำงานของครูอยู่ตลอด แต่นับว่ากลุ่มนี้มีความสมดุลในตัวเองมากที่สุด ใน 4 แบบ เพียงแต่คอยเร้าให้เกิดความสนใจเป็นระยะ ภาพวาดจึงมักแสดงสีเขียวที่เย็นตาอยู่ในภาพ มากที่สุด

แต่อย่างไร ตามแนวทางดังกล่าว พบว่า ไม่มีการยึดติดกับอุปนิสัยแบบใดแบบเดียว มักมีการผสมผสานกันในอุปนิสัย อีก 3 แบบที่เหลือ เพียงแต่จะมีอุปนิสัยแบบเดียวที่เด่นชัดแสดงบทบาทเหนือกว่าแบบอื่นๆ คือเป็นพื้นฐาน และติดตัวไปตลอดชีวิตเสมอ โดยอุปนิสัยของคนเราจะแสดงลักษณะเด่นออกมาทั้งในคุณสมบัติทางกายและจิต

2.4.3. การจัดสภาพสีห้องเรียน

Hughes (2000) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องสีที่แสดงถึงระดับชั้นเรียนในแต่ละชั้น มาจากแนวคิดการใช้สีของเกอเธ่เป็นการให้ความสำคัญในพัฒนาการด้านจิตใจของเด็ก สไตเนอร์ แสดงตัวอย่างที่สีเขียวว่า สีเขียวนับเป็นสีที่ดีที่สุดในช่วงชั้นปีที่ 4 และ 5 เด็กวัย 10 - 11 ปี จะรับรู้ถึงระบบการเต้นของหัวใจ การหายใจ การทรงตัว สีเขียวจะช่วยในเรื่องความรู้สึกสมดุลเพราะมันอยู่ระหว่างสีเหลืองที่สว่าง และสีน้ำเงินที่มืด สไตเนอร์ยังได้แสดงให้เห็นสีสันที่นำมาใช้ในแต่ละระดับชั้นเรียน ดังนี้ ระดับอนุบาล จะใช้สีชมพูอมส้มเป็นสัญลักษณ์ในความรู้สึกในวัยขวบปีแรก ถึง 7 ปี ชั้นประถมศึกษาการเดินทางของสีตามชั้นเรียนวอลดอร์ฟ เป็นเหมือนกับวงล้อสีจาก Lower Grades , Middle Grades ไปสู่ Upper Grades จนกระทั่งชั้นปีที่ 12 (ม.6) โดยเริ่มต้นจากสีชมพู สีชมพูอมส้ม สีเหลืองอ่อน สีเขียว สีเขียวอมน้ำเงิน สีน้ำเงินอมม่วงในชั้นประถมปีที่ 6 เป็นการให้สีที่สว่าง คุณลักษณะการกระจายของแสงแฟลตอ่อนๆ และบนฝาผนังจะเต็มไปด้วยงานแสดงการระบายสีของเด็ก จนเป็นลักษณะที่เป็นจุดเด่นในโรงเรียนวอลดอร์ฟ

2.5. พัฒนาการกับการเรียนรู้ การวาดภาพระบายสี ช่วงอายุ 7- 14 ปี

Weitmann (1999) อธิบายว่า พัฒนาการที่จะเกิดขึ้นของมนุษย์แต่ละช่วงวัย ที่จะเกี่ยวเนื่องบนพื้นฐานพัฒนาการและการเรียนรู้การวาดภาพระบายสี เพื่อใช้รองรับการจัดการเรียนการสอน ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ดังนี้

ช่วง 7-8 ขวบปีแรก

ลักษณะพิเศษในช่วงแรกของชีวิตวัยเด็ก คือ ช่วง 7 ปีแรก สังเกตเห็นว่าเด็กมีแรงกระตุ้นที่

ต้องการเขียนแบบในการทำสิ่งต่างๆ มากมาย ซึ่งเขาจะทำซ้ำแล้วซ้ำอีก นั่นแสดงให้เห็นถึงความหมายของการเขียนแบบว่าเป็นไปต่อการดำรงอยู่บนโลก จึงต้องเข้าใจถึงความต้องการโดยตรงของเด็กในการที่จะให้เด็กได้ใช้ความสามารถในการเขียนแบบของเขา ในการทำศิลปะ เวลาส่วนมากถูกใช้ไปกับการเตรียมใส่ผ้ากันเปื้อน กระดานระบายสี กระดาษ พู่กัน และสี เด็กจะต้องได้รับแรงกระตุ้นให้ทำให้ได้มากที่สุด

ในการวาดภาพ Strauss (1978) กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องเส้นของเด็ก เริ่มจากลักษณะของวงกลมที่ทับซ้อนกัน บรรจบไปมา เป็นรูปแบบที่ปรากฏในระยะแรก เด็กเรียนรู้ได้เองในเส้นโค้งวน แต่ยังสับสนพันกัน จากนั้นการคลี่คลายจะเกิดขึ้นในปีที่3 วงกลมที่ทับซ้อนเริ่มแยกจากกัน แต่ยังถูกวางไว้บริเวณใกล้ๆกัน ความแน่นแน้มันคงจะเริ่มปรากฏในช่วง3-4ขวบปี เส้นมากมายเหล่านั้นสร้างขึ้นโดยจินตนาการของเด็ก ลักษณะของเส้นที่เห็นมากคือเส้นโค้งวน และเส้นตรงที่แผ่ออกแบบกากบาท ซึ่งเด็กพยายามจะแสดงถึงการเคลื่อนไหว ขยาย มีแรงกระตุ้นในสิ่งที่รับรู้ ในช่วงวัย 4-5ขวบปี การเริ่มวาดเป็นภาพที่มีความหมาย ภาพที่คุ้นเคยจะปรากฏขึ้นในระยะต่อมา แรงกระตุ้นที่พยายามจะวาดภาพคน หรือต้นไม้อันเป็นสิ่งที่พบทุกวัน และมีลักษณะที่คล้ายกัน ในลักษณะการวาดที่ถูกแทนเป็นสัญลักษณ์แห่งความรู้สึกที่ยังไม่เหมือนจริงนัก เมื่ออายุเข้าปีที่7 พัฒนาการส่วนนี้จะเจริญขึ้นเรื่อยๆจนกระทั่งความคุ้นเคยได้รวมเข้ากับการเรียนรู้ในชั้นประถมต้น

ด้านการระบายสี วิธีการแสดงออกของเด็กวัยนี้ คือการเฝ้ามองวิธีที่ครูจับพู่กันและสังเกตว่าเมื่อครูจุ่มพู่กันลงไปครู่จะปาดมันกับขอบของถ้วยสีก่อนและทำความสะอาดพู่กันในน้ำก่อนที่จะจุ่มลงไปสีอื่น บนกระดานระบายสีที่ยังไม่แห้ง สีต่างๆจะกระจายไหลเข้าไปในสีอื่นหรือมีเปลี่ยนของสีไปเป็นรูปอื่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและรูปทรงก็จะเกิดขึ้น ตลอดกิจกรรมนั้นสามารถอธิบายได้ 3 ประการดังนี้ (1)เด็กจะระบายสีจากความรู้สึกของสี (2)เด็กๆ จะมองวิธีการที่สีในภาพเกี่ยวข้องกันและกันในสีต่างๆ (3)เด็กจะรู้สึกได้ในสีกลางที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อสีล้อมรอบเปลี่ยนแปลงด้วย เด็กจะระบายสีด้วยความกระตือรือร้นอย่างมากและคุ้นเคยกับสีโดยไม่มี การขัดขวางใดๆ ถ้าเป็นไปได้ไม่ควรแก้ไขอะไรที่เด็กทำในช่วงอายุนี้ เพื่อเด็กจะได้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุดถ้าพวกเขาไม่มีความกังวลใจในสิ่งที่เขาทำ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เห็นว่าไม่สมควรมีแบบฝึกหัดที่เฉพาะเจาะจงในการระบายสีและวาดรูปสำหรับวัยนี้ เพียงต้องการผลงานศิลปะของเด็กที่อยู่บนพื้นฐานของการเขียนแบบ

ช่วง 9-12 ขวบปี

ระหว่างช่วงอายุ9-12ปี เด็กเริ่มเรียนรู้ความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อม พวกเขาเริ่มที่จะสังเกตสิ่งต่างๆ อย่างสงสัย ทำให้ถูกมองว่าเป็นวิธีที่พวกเขาแยกตัวเองออกจากสภาพแวดล้อมรอบตัวมากขึ้น และเป็นวิธีคิดของพวกเขาในตอนี้ โดยเริ่มสงสัยต่อสิ่งที่พวกเขาเคยรู้จัก ศิลปศึกษาในขณะนี้

นี้ประกอบขึ้นด้วยการให้เด็กใช้แรงผลักดันของความสงสัยเหล่านี้ นำทางให้เด็กพัฒนาจากขั้นหนึ่ง ไปยังอีกขั้นหนึ่ง เพื่อที่จะเข้าใจโลกของธรรมชาติและชีวิตของมนุษย์ ไม่ควรที่จะทำให้พวกเขาเห็น เพียงแค่รูปแบบที่ตายตัว แต่ควรจะให้เกิดแรงกระตุ้นในการสร้างสรรค์ โดยผ่านรูปแบบของธรรมชาติ โดยพวกเขาเรียนรู้จากแรงกระตุ้นที่สร้างขึ้นจากธรรมชาติ เพื่อการรับรู้ความหมายของสิ่งต่างๆ ของธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เป็นการสร้างสะพานให้เด็กข้ามจากการนึกคิดถึงปรากฏการณ์บนโลกไปยังอาณาจักรของการทำงานด้วยจิตใจ

เรื่องการวาดภาพ ช่วงปีที่8และ9 พื้นฐานการเริ่มต้นของการวาดรูปถูกปลูกด้วยสิ่งที่มีอยู่ใน ความทรงจำของพวกเขาเกี่ยวกับบางสิ่งที่สมบูรณ์ เด็กเติมรูปร่างในการวาดรูปด้วยสิ่งที่มีอยู่ ซึ่ง ไม่ใช่เพียงจินตนาการแต่เป็นของจริง นี่คือก้าวสำคัญก้าวต่อไปในการที่จะทำความเข้าใจกับสิ่ง ต่างๆรอบตัว เป็นพื้นฐานในการเริ่มต้นการแยกซ้าย ขวา ความเท่ากันที่เพิ่มขึ้น หรือความสมดุล แบบต่างๆ และเข้าอายุ10ปี เด็กจะเริ่มคุ้นเคยรูปต่างๆรอบตัว การวาดรูปช่วยให้เด็กเข้าใจรูปทรง เรขาคณิต พวกเขาจะสามารถวาดรูปพื้นฐาน เช่นวงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ต่อมาพวกเขา สามารถวาดวงกลมและศูนย์กลาง หลังจากนั้นก็เป็นวิธีหลายวิธีในการแบ่งรูปออกเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ เด็กรู้จักรูปร่างมากขึ้นซึ่งส่งเสริมประสบการณ์ของความสวยงามให้กับพวกเขา เมื่อเข้าวัย 12ปี เด็ก จะเริ่มคิดทดลอง คิดค้น แนวทางวิทยาศาสตร์จึงถูกนำมารวมกับการทำงานศิลปะในการสร้างแบบ เรียนเรื่องวิทยาศาสตร์ที่ต้องทดลอง พิสูจน์ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ ตามขั้นตอนการคิดของ ตนเอง

การระบายสีเมื่อเข้าสู่วัย10ปี การระบายสีน่าจะต้องนำไปให้พวกเขาเข้าใจสีที่มีรูปแบบและ แสดงลักษณะธรรมชาติของสัตว์ต่าง ๆด้วย ดังนั้นความกังวลกับการลงสีจึงเกิดขึ้น เด็กมักจะเริ่ม โคร่งร่างเสมอ ส่งผลต่อการแก้ไขงานส่วนนั้นส่วนนี้และการล้มสีในที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหานี้ใน ตอนเริ่มต้น จึงจำเป็นต้องฝึกการใช้สีน้ำอย่างไร เส้นร่างในชั้นเรียนก่อนหน้านี้ จึงจะสามารถลงสี เข้าใจได้โดยไม่มีผิดพลาดในการวาดรูป เด็กแต่ละคนจะมีแนวทางของตัวเองในการใช้สีกับ การระบายรูปสัตว์ที่ฝึกให้ใช้สีเปลี่ยนไปที่ละสี เหตุผลการใช้ทีละสีขึ้นอยู่กับว่าจะเกิดความรู้สึก ใดๆที่เด็กได้เรียนมาก่อนหน้าในบทเรียนหลัก และการระบายสีทุกวันเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ที่เขา มีในชั้นเรียน

ช่วง12-14 ขวบปี

ระดับอายุ 12ปี นำมาซึ่งการพัฒนาอีกขั้นใน ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของเด็กอย่าง ชัดเจน พวกเขาสูญเสียความเชื่อมั่นและทำได้ดี ระบบโครงสร้างของร่างกายเป็นส่วนใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกลไก และมีพลังอย่างมากต่อกระตุ้นของการเคลื่อนไหวที่เป็นจังหวะของจิตใจ และพวกเขาจะรู้สึกถึงความมึนหม่น พวกเขาถูกทำให้คุ้นเคยกับการเริ่มต้นต่อการต่อสู้ระหว่างแสงสว่างกับ

ความมืด ในชั้นอายุนี้ อารมณ์ที่ขื่นๆ ลงๆ ของเด็กจึงต้องรองรับด้วยแขนงใหม่ของศิลปะ เป็นรูปแบบของการทำโครงการการเรียนรู้ทั่วไป เช่นในเรื่องเงาที่เกี่ยวกับวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ภายภาพหรือดาราศาสตร์

การวาดภาพของนักเรียนจะเรียนรู้การใช้เทคนิคที่ไกล่จากขอบนอกของรูปนั้น และเริ่มขีดเกลารูปวาดโดยพิจารณาจากมุมของแสง ความคิดและจินตนาการ เกี่ยวกับมิติต่างๆ นักเรียนควรจะได้เดินดูวัตถุด้วยตนเองและสังเกตความเปลี่ยนแปลงของวัตถุนั้นเมื่อเดินเข้าไปใกล้ หรือเวลาเดินห่างออกมา ถ้าเด็กได้รับแรงกระตุ้นอย่างถูกวิธีจะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ อยู่เรื่อยๆ เด็กจะสามารถเริ่มการวาดรูปสิ่งของหรือวัตถุต่างๆ ได้ทุกชนิดได้ด้วยตนเอง และเด็กจะพยายามประยุกต์บทเรียนที่เรียนมา และมีความภาคภูมิใจในตนเองถ้าเด็กนำมาใช้ได้อย่างถูกวิธี จากนั้นเด็กจะรู้จักปรับแต่งภาพของตัวเองตามความประทับใจที่ได้รับจากวัตถุนั้นด้วยมุมมองของตนเอง

การระบายสีจะเน้นที่การวาดรูปขาว-ดำ เพื่อนักเรียนจะได้รับการเรียนรู้ให้เข้าใจในคุณลักษณะของการใช้แสงและความมืด พื้นฐานนี้จะนำไปสู่เทคนิคใหม่ในการลงสีน้ำ ด้วยเทคนิคการซับและกระจายสี โดยจะต้องทำให้กระดาษเปียกเล็กน้อยด้วยการใช้ฟองน้ำที่เปียกแตะเบาๆ ที่ด้านบนเท่านั้น และติดกระดาษไว้กับกระดาษด้วยเทป สีที่นำมาระบายจะถูกแต่งแต้มด้วยฟูก้นเบาๆ บนพื้นผิวไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ก่อนที่จะระบายจริงๆ นักเรียนจะใช้กระดาษแผ่นเล็กๆ เป็นจานสี เพื่อทดสอบว่าสีนั้นอ่อนพอหรือยัง นักเรียนจะได้ลงระบายสีโดยใช้วิธีนี้ด้วยหมึกอินเดียอินกส์สีดำ และลงระบายเทคนิคต่างๆ ด้วยการลงฟูก้นอย่างง่าย

แนวภาพที่รองรับการเรียนรู้ช่วงนี้ได้ก็คือ ภาพภูมิทัศน์ เด็กนักเรียนจะวาดและระบายภาพภูมิทัศน์อันอ่อนช้อยและงดงามที่มีคุณลักษณะที่พบได้ในภาพสีหมึกของจีนหรือญี่ปุ่น ซึ่งสังเกตได้จากภูเขาและน้ำจะอยู่ติดกันไม่มีช่องว่างคั่นระหว่างกัน แล้วนำมาสู่การวาดภาพแผนที่ซึ่งมีคุณค่ายิ่ง นักเรียนจะได้เรียนรู้โลกใบนี้ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตมากมาย เบื้องหลังสีและลายเส้นเหล่านี้คือภาพแห่งความเป็นจริง เด็กไม่สามารถเข้าใจถึงรูปแบบนี้เพียงจากการมองดูแผนที่ ซึ่งมีนักเรียนมากมายให้ความคิดเห็นว่า การทำแผนที่โลกเป็นสมมุติภาพ ทำให้น่าเรียนและน่าศึกษาค้นคว้า

3. แนวทางหลักสูตรการวาดภาพระบายสี ระดับประถมศึกษา แนวการศึกษาออลคอร์ฟ

จากที่กล่าวไว้ว่า ช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ประมาณ 7-14 ปี ได้มุ่งเน้นพัฒนาการทางอารมณ์ความรู้สึก เด็กรู้สึกถึงการอยู่บนโลกว่ามีหลายสิ่งที่เขาไม่รู้ แต่ครูรู้ เด็กจึงต้องมีสัมพันธที่ดีกับครูอย่างมากในวัยนี้ อารมณ์ความรู้สึกจะมีความโดดเด่นมากขึ้นตามวัยแห่งการ

พัฒนาการและสติปัญญา จินตนาการและการสร้างสรรค์ที่เป็นอิสระจึงถูกกระตุ้นจากครูผู้สอน เนื้อหาสาระในช่วงประถมศึกษาเรียนจึงยังเป็นการจัดประสบการณ์บางกิจกรรม และมีการแบ่งรายวิชาชัดเจนในช่วงหลัง แบ่งเป็น

กลุ่มวิชาหลัก เช่น ภาษาและวรรณคดี, คณิตศาสตร์, ประวัติศาสตร์, ภูมิศาสตร์, ธรรมชาติศึกษาและวิทยาศาสตร์ และกลุ่มวิชาพิเศษ เช่น ภาษาต่างประเทศ, งานปฏิบัติ หัตถกรรม งานฝีมือ การละคร งานปั้น การวาดภาพ และการระบายสี

ศิลปศึกษาในชั้นประถมจะเป็นไปเพื่อสุนทรีย์และรองรับการเรียนรู้ในวิชาต่างๆ เช่น การเรียนเลข เรียนเขียน เรื่องพืช เรื่องสัตว์ กล่าวคือ มีการนำกิจกรรมการวาดภาพระบายสีเชื่อมโยงในการเรียนการสอนวิชาอื่นๆ เพื่อให้เด็กได้รับรู้ความรู้สึกในเรื่องความงาม ตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนในช่วงชั้นประถมศึกษา ให้เด็กได้คิดทบทวน แยกแยะสิ่งที่เรียน เป็นการฝึกความวิริยะ อุตสาหะ และส่งเสริมจินตนาการ โดยที่ไม่ลอกเลียนแบบวัตถุใด แต่เป็นความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเอง (บุษบง ดันติวงศ์, 2545)

จากการศึกษาเอกสารหลักสูตรโรงเรียนในวอลดอร์ฟออสเตรเลีย (โรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ, 2545) ศึกษาพบว่า มีการนำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการวาดภาพระบายสีมาจัดการเรียนการสอนในแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ (1) การระบายสีน้ำ (2) การวาดรูปทรง (3) การวาดภาพประกอบในบทเรียนต่างๆ รายละเอียด ดังนี้

3.1. การระบายสีน้ำ (Painting)

หลักการและเหตุผล

เพื่อให้เด็กได้เข้าไปมีประสบการณ์ทั้งชีวิตกับสีต่างๆ นิทานที่ฟังและเล่าจะนำเด็กไปสู่การวาดภาพที่หลัง และเรื่องราวในนิทานนั้นจะกระตุ้นส่งเสริม ให้เด็กได้ตระหนักรู้เรื่องราวทางชีวิตและอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับสี ซึ่งแต่ละสีก็มีเอกลักษณ์เฉพาะในตัวเอง

ในชั้นประถมต้น วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับในการรับรู้กับอุปนิสัยของตนเอง ในขณะที่รูปทรงลักษณะต่างๆ จะเกิดขึ้นมาจากสี ถ้าหากสีเหล่านั้นได้มารวมตัวและก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นมา จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาความรู้สึก อารมณ์ และจิตใจของเขา จากนั้นจึงให้โอกาสเด็กๆ ได้เรียนรู้สิ่งที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของสีที่ผสมและสีบริสุทธิ์ ซึ่งจะเกิดมีขึ้นมาอันเนื่องจากการเว้นช่องว่าง และในรูปที่สร้างขึ้นนั้นก่อกำเนิดมาได้อย่างไร

ในชั้นประถมปลาย ให้สร้างเรื่องราวประกอบขึ้นโดยนำออกจากโลกภายนอก ซึ่งเรื่องราวเหล่านั้นจะถูกวาดเป็นรูป เพราะว่ามันจะสร้างมันขึ้นมาทั้งหมดจากคุณภาพของสีได้อย่างไร

เป้าหมายการเรียนรู้

ป.1-ป.3

- แนะนำแม่สีอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยใช้สีเดียว และ 2 สี และ 3 สี ตามลำดับ
- ปักยให้รู้ปรากฏภาพนั้นออกมาจากสีต่างๆ โดยการระบายด้วยสีลงบนกระดาษเปียก
- ค้นหาคุณภาพของสีที่ระบายด้วยเรื่องราวจากนิทาน
- แนะนำให้รู้จักสีที่ผสมจากแม่สีต่างๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป
- การพัฒนาความรู้ลึกซึ้งในเพื่อสร้างสรรค์สีขึ้นมาและเพื่อการเคลื่อนไหวของสีเหล่านั้น

ป.4 - ป.6

- เรียนรู้ที่จะใช้สีสิ่งทั้งหมด จนกระทั่งกลายเป็นรูปทรงได้

จุดประสงค์การเรียนรู้การสอน การระบายสีน้ำ

นักเรียนชั้นอนุบาล- ป.1

- สามารถควบคุมพู่กัน ครั้งแรกโดยการใช้แม่สีเดียว ละเลงลงบนกระดาษเปียก แล้วใช้สองสี ต่อมา และใช้ทั้ง 3 สีได้ ตามลำดับ
- สามารถใช้เทคนิคการใช้พู่กัน แนวเส้นทะแยงมุม แนวอน
- สามารถซาบซึ่งต่อคุณภาพของสีที่ต่างกัน จากการฟังนิทานสี

ป.2 -ป.3

- สามารถล้างพู่กันระบายสีน้ำและใช้พู่กันแต่เด็มสีได้
- สามารถวาดภาพบนกระดาษเปียกโดยรักษาสีให้แยกออกต่างหากกันในแต่ละสีได้
- รู้จักผสมสี (Complimentary colors)

ป.4-ป.6

- สามารถรับรู้การเกิดสีต่างๆ และรูปทรงที่เกิดจากการเคลื่อนไหวพู่กันและความคิดของตนเอง ได้ สร้างเป็นเรื่องราว และเชื่อมโยงความรู้ในวิชาอื่นๆได้

เครื่องมือและอุปกรณ์ (เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด)

สีน้ำบนกระดาษเปียกโดยการใช้พู่กันแบนในปีแรก และใช้พู่กันชนิดแตกต่างออกไปใน
ชั้นสูงขึ้นไป ลงสีบนกระดาษเปียกชั้น

3.2. การวาดรูปทรง (Form Drawing)

หลักการและเหตุผล

รูปทรงที่วาดเป็นรูปทรงเรขาคณิตที่ใช้มืออย่างอิสระ มีการสอนในทุกสัปดาห์ หรือสอนในช่วงของบทเรียนหลัก รูปทรงนั้นจะถูกนำไปสู่การหยุดนิ่ง ดังนั้นมันจึงเคลื่อนไปด้วยกับท่าทางร่างกายในหลายๆทาง ก่อนจะนำไปสู่การวางลงแน่นิ่งบนกระดาษ สิ่งนี้ได้มีส่วนช่วยให้เสริมความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การเขียนรูปทรงไม่ได้ถูกกำหนดตายตัว แล้วแต่จะเกิดขึ้นจากเนื้อหาของนิทานและเคลื่อนจากเส้นตรงที่ต่อเนื่องง่ายๆ ไปสู่เส้นที่โค้ง เส้นที่สมมาตร รูปคางหมู รูปกระสวย และหลังจากนั้นอาจเป็นงานที่ยากขึ้น

เป้าหมาย การเรียน

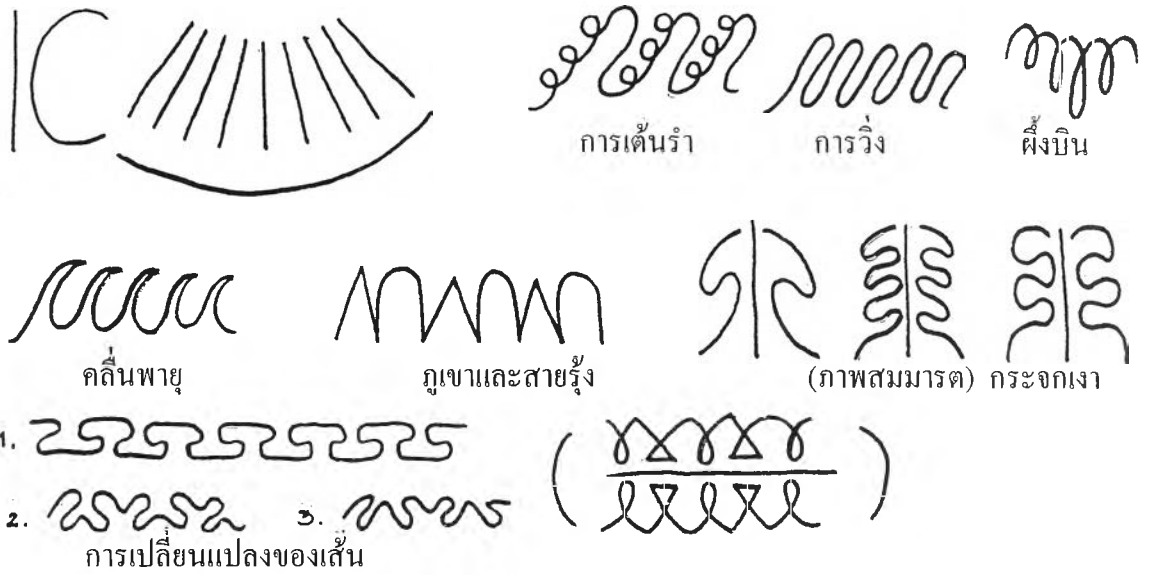
การวาดเส้นสามารถทำให้แตกต่างได้ขึ้นอยู่กับวิชาที่เรียน อาจเป็นการนำการวาดเส้นเป็นสื่อเชื่อมเชิงบำบัดและการวิเคราะห์ความคิดปกติของเด็กในต้วบเรียน โดยที่วิชาวาดเส้นนี้ทำให้เด็กมีพลังอันเข้มแข็งและพัฒนาการร่วมกับมือ ทักษะ ส่งเสริมความมีนามัยทางทักษะและจิตใจ สติและความตระหนักรู้ในตำแหน่ง ทิศทาง ความเชื่อมั่น ความเคารพตนเอง ความสมดุล และส่วนร่วม ทักษะแห่งการจัดการ สมาธิ ความคิดที่มีเหตุผลและชัดเจน และทักษะการเคลื่อนไหว เช่น การไปด้วยกันได้ของทักษะต่างๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ในการเขียนและการอ่านอย่างมีคุณค่า ตลอดจนการใช้สีต่างๆ เพื่อให้เด็กเห็นความงดงามต่องานที่พวกเขาทำ และจะช่วยประสานความคิด ความมุ่งมั่น และความรู้สึกให้สอดคล้องกัน

มาร์การเรท (Frohlich Margaret ,1970) ให้การแนะนำบทเรียนเรื่องวาดรูปทรงใน การสอนแนววลดอร์ฟ ในระดับประถมศึกษา กล่าวคือ

จุดประสงค์การเรียนการสอนวาดรูปทรง

ป.1-ป.2

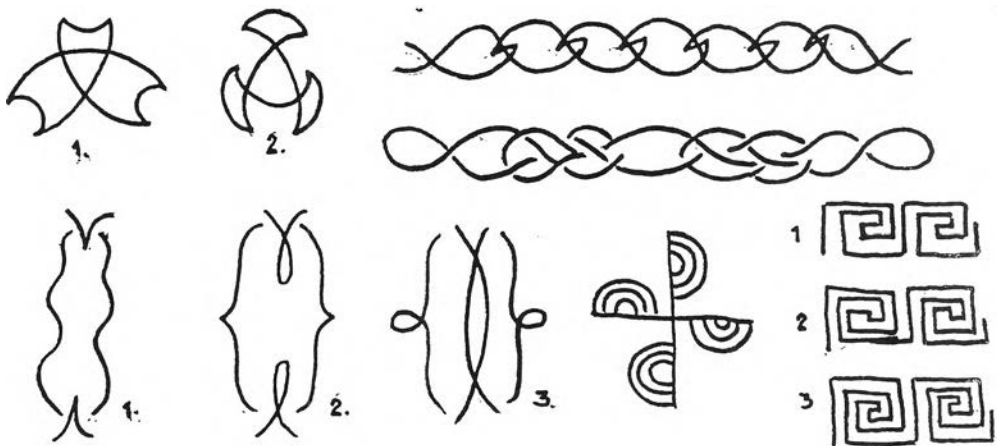
นำเสนอการวาดเส้นตรงและเส้นโค้งที่เป็นพื้นฐานของรูปทรงต่างๆ โดยผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย การเดิน การวิ่ง วาดนิ้วในอากาศ บนพื้นผิวต่างๆ เคลื่อนไหวในหลายทิศทาง เพื่อให้เกิดจินตนาการ รับรู้ถึงการกระทำจากธรรมชาติที่ทำให้เกิดรูปทรง ด้วยการวาดเส้นจากการฟังเรื่องราวทางธรรมชาติ เพื่อให้เด็กรู้สึกถึงเส้นได้ดี ให้เห็นความแตกต่าง และเห็นความสำคัญในแต่ละรูปแบบก่อนการวาดลงสู่กระดาษในขั้นสุดท้าย

ภาพที่ 1 ตัวอย่างภาพในบทเรียนการวาดรูปทรง ชั้นป.1-2

ป.3-ป.4

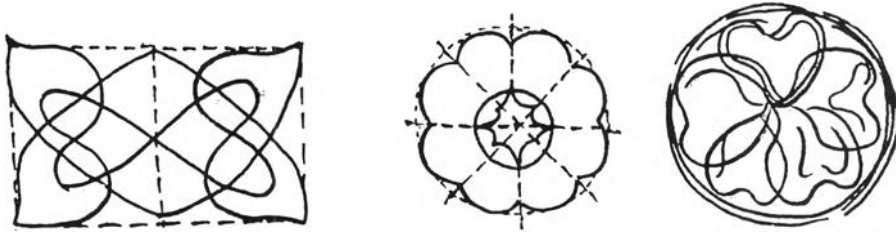
นำเสนอการเคลื่อนไหวของรูปทรงที่วาด เพื่อพัฒนาสู่การคิดแบบเชาว์ปัญญา รูปแบบที่ใช้ จึงมีความซับซ้อน ยิ่งยากขึ้น วัยนี้เกิดความคิดแบบผูกพันเชื่อมโยงในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองและรอบข้าง รูปทรงที่วาดจะทำให้เด็กคลีคลายความคิดแบบชัดเจนขึ้น และนำไปสู่พัฒนาการทางการมองแบบวิทยาศาสตร์ เรขาคณิต เรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับ การเคลื่อนไหวของดวงดาว ฤดูกาล การเกี่ยวผูก ผสาน ความต่อเนื่อง

ภาพที่ 2 ตัวอย่างภาพในบทเรียนการวาดรูปทรง ชั้นป.3-4

ป.5-ป.6

สิ่งสำคัญในช่วงนี้คือการแนะนำให้หาคำตอบจากการคิดด้วยตนเอง การวาดรูปทรงจึงเป็นเรื่องของการคิดรูปแบบของตนเอง โดยใช้การสร้างโครงสร้าง การคำนวณ เป็นการฝึกวาดรูปในหลักการทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นการสนับสนุนกระบวนการคิด การจินตนาการ ความอดสาหะ ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยนี้

ภาพที่ 3 ตัวอย่างภาพในบทเรียนการวาดรูปทรง ชั้นป.5-6

บทเรียนการวาดรูปทรงและเส้นในแนวการศึกษาออลดอร์ฟ ต้องจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้เกิดกระบวนการสังเกต การคิด ทักษะคิด ไปสู่การคิดแบบเหตุผลในระดับที่สูงขึ้นตามวัย การวาดรูปทรงจึงจะช่วยพัฒนาความสามารถทางสมอง และจินตนาการทางมโนทัศน์ ที่สอดคล้องตามศักยภาพของผู้เรียน (Margaret ,F.,1970)

3.3. การวาดภาพประกอบในบทเรียน (Drawing)

หลักการและเหตุผล

การวาด คือการกระทำซึ่งจะเสริมพลังของความมุ่งมั่นให้แข็งแรง และจะเกิดขึ้นแต่ละวันในบทเรียนหลัก ขจัดความซ้ำซากน่าเบื่อ กิจกรรมวาดภาพเป็นการเรียนเพื่อรองรับในวิชาต่างๆ ให้เกิดการลงมือทำ เกิดการเคลื่อนไหวของมือ และการเคลื่อนไหวในจิตใจในเรื่องของศิลปะ ความมุ่งหวังในการวาดภาพด้วยสีเทียนก็เช่นเดียวกับสีน้ำ เนื่องจากภาพที่เด็กวาดเป็นการวาดตามความคิดที่เคลื่อนไหวของตน เพราะฉะนั้น ภาพก็จะมี การแปรเปลี่ยนไม่หยุดนิ่ง

เป้าหมาย การเรียน

- เพื่อที่จะพัฒนาความสามารถของเด็กเพื่อให้เด็กค้นพบความเป็นปัจจุบันของตนเอง และโลกของเขาเอง
- เพื่อที่จะเรียนถึงความพึงพอใจซาบซึ้ง งานศิลปะของเขาเอง และของคนอื่นด้วย
- เพื่อที่จะเรียนรู้การใช้ดินสอสีไม้

- เพื่อเขียนรูปภาพอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้การแรเงามากกว่าการเขียนรูปโครงร่างก่อน
- เพื่อที่จะแสดงเป็นตัวแทนจากเรื่องราวในนิทานที่เล่าให้ฟังในบทเรียนหลักโดยการวาดเขียน
- เพื่อที่จะทำให้ทักษะงานหยาบและละเอียด เกิดการเคลื่อนไหวอย่างมีพลังมากขึ้นไป
- เพื่อจะสามารถรับรู้มีประสบการณ์ในเรื่องของช่องว่าง กาละจังหวะ
- เพื่อส่งเสริมให้กำลังใจเด็กมีความอยากทำ สร้างหนังสือตำราเรียนด้วยมือของตัวเอง อย่างมีสติ และสวยงาม
- เพื่อให้โอกาสแก่เด็ก เพื่อมีประสบการณ์การเรียนรู้หรือการใช้สีและสร้างรูปในลักษณะต่างๆ
- เพื่อพัฒนาความรู้สึกรักของเด็กๆ ให้มีประสบการณ์เรียนรู้ รูปทรงเรขาคณิตต่างๆ
- เพื่อจะได้เรียนรู้การใช้เทคนิคที่แตกต่างกัน โดยการใช้สีผสมที่แตกต่างกัน
- เพื่อที่จะเรียนรู้การใช้เทคนิคการแรเงาด้วยดินสอสีแห้ง

จุดประสงค์การเรียนรู้วาดภาพประกอบในบทเรียน

ป.1-ป.3

- สามารถวาดรูปได้โดยใช้วิธีแรเงาออกมาจากในรูปภาพที่วาดได้มากกว่าที่จะวาดโครงร่างของรูปทรงก่อน
- เรียนรู้เทคนิคการวาด การขีด การยกขึ้น การวาดเบาๆ ตะเบาๆ
- สามารถใช้สีเทียนก่อนได้อย่างราบรื่น สามารถวาดเป็นภาพจากในนิทานได้

ป.4-ป.6

- สามารถแสดงช่องไฟในภาพวาดได้อย่างมีขนาดที่สมดุลกัน
- สามารถใช้ดินสอสีสำหรับแรเงาได้
- สามารถใช้แรเงาดินสอสีที่มีระดับหนัก-เบาต่างกันได้
- สามารถใช้ดินสอสีแสดงเงาหนัก-เบา และเงาสะทอนได้ในช่วงป.6

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ (เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด)

เด็กนักเรียนเรียนรู้เทคนิคการแรเงาด้วยวิธีต่างๆ เพื่อที่จะวาดเป็นรูปโดยไม่ต้องวาดโครงร่างรอบนอกก่อน และเด็กนักเรียนใช้ก้อนสีเทียน แท่งสีเทียน และดินสอสีไม้

3.4. การประเมินผล จากกิจกรรมทางการวาดภาพระบายสี สรุปได้ดังนี้

- การสังเกตเห็นท่าที อุปนิสัย ของเด็กต่อทัศนศิลป์ (Visual Arts)
- สังเกตเห็น และ ประเมินผล คุณความมุ่งมั่นพยายามความเอาใจใส่มีความตั้งใจ (สมาธิ) ความร่วมมือ และทักษะรวมทั้งเทคนิคการทำของเขา
- สังเกตเห็นการทำงานของเด็ก และทัศนคติทำที่ที่มีต่อการทำงานและผลิตผลที่ทำเสร็จแล้ว

- งานนั้นได้ถูกบันทึก ถูกสังเกต และถูกนำไปบ้านหรือถูกใช้ภายในห้องเรียน
- งานสร้างรูปนั้นได้ถูกสังเกตและถูกนำมาแสดงบนโต๊ะเรื่องราวนิทาน และนำไปใช้ในการแสดง
- งานวาดภาพนั้นถูกสังเกตและรวบรวมที่จะส่งคืนในตอนช่วงเทอมสุดท้ายและงานภาพวาดบางส่วนได้ถูกนำมาแขวนไว้ในห้อง
- การสังเกตการวาดเขียนเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือบทเรียนหลัก
- ครูบันทึกผลงานสำหรับเด็กแต่ละคน
- ครูพูดคุยสนทนาถึงผลงานของเด็กกับพ่อแม่ในเวลาที่มีการประชุมระหว่างผู้ปกครองและครู
- ครูเขียนรายงานจากผลงานของเด็ก

โดย พร พันธุ์โอสถ (2539) ได้อธิบายว่า การวาดภาพของเด็กแต่ละวัยแตกต่างกันไปตามวัย ในแง่เนื้อหาภาพของเด็กจึงแสดงถึงพัฒนาการของเด็กออกมา หากภาพของเด็กคนใดผิดแผกไปจากพัฒนาการที่ควรจะเป็น ก็แสดงถึงปัญหาทางพัฒนาการให้ต้องใส่ใจดูแล และหากแก้ไขปัญหาด้านเหตุจนเด็กพัฒนากลับขึ้นมาแล้ว ภาพของเด็กก็จะแปรเปลี่ยนตามไปด้วย ข้อพึงตระหนักก็คือ ครูจะไม่เข้าไปแทรกแซง แนะนำ หรือวิพากวิจารณ์ แก้ไขภาพวาดของเด็ก สิ่งที่ครูควรกระทำก็คือ ฝึกลูกสังเกตพิจารณาภาพวาดของเด็ก

4. การจัดการศึกษาตามมนุษยปรัชญาวอลดอร์ฟ ในประเทศไทย

จากการเปิดโอกาสทางการศึกษา การกำหนดให้มีการศึกษาทางเลือกเกิดขึ้น กับการเปิดโอกาสให้มีการจัดการศึกษาโดยภาคเอกชน ในแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว Home School ของผู้ปกครองที่มีความพร้อมและมีปรัชญาทางการศึกษาต่างจากการศึกษาในระบบปัจจุบัน โดยแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้เกิดเสรีทางการศึกษามากขึ้นทำให้นักศึกษานวัตกรรมการศึกษาแพร่หลายเข้ามา และมีผู้สนใจศึกษานวัตกรรมการศึกษาต่างประเทศเพื่อนำมาปรับใช้ในประเทศเพิ่มขึ้น แนวการศึกษาวอลดอร์ฟนับเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาแนวทางหนึ่งที่ได้รับมาจากต่างประเทศ ด้วยการเริ่มต้นจากการมุ่งมั่นตั้งใจของ นพ.พร พันธุ์โอสถ ที่เปลี่ยนแนวทางชีวิตจากคุณหมอมาสู่การเป็นคุณครู ได้ที่เดินทางไปศึกษาทางการเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟ ที่สถาบัน Sunbridge College ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นระยะเวลา 3 ปี เพื่อศึกษาวิธีคิดและการเรียนการสอนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟทั้งระดับอนุบาลและประถมศึกษา จนกระทั่งปีพ.ศ.2538 จึงได้กลับมาก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการศึกษาตามปรัชญาและแนวทางของวอลดอร์ฟขึ้นในสังคมไทยโดยมีความเชื่อในแนวปรัชญาการศึกษาวอลดอร์ฟว่าจะช่วย

พัฒนามนุษย์ผู้มีอิสระทางความคิด สามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชีวิตได้ด้วยตนเอง ด้วยการพัฒนาความสมดุลในสมรรถภาพทั้ง 3 ประการของมนุษย์ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก และความ มุ่งมั่น

ระยะแรกได้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชื่อ ปัญญาทัชใช้นโยบายศึกษาเป็นไปตามวอลดอร์ฟ ที่ปรับให้สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมความเป็นไทย ให้ความสำคัญเรื่องของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย ทั้งกายและจิตวิญญาณของผู้เรียน จนเป็นที่สนใจในวงการการศึกษา ก่อให้เกิดโรงเรียนที่นำแนวการศึกษาวอลดอร์ฟไปใช้จัดการเรียนการสอนตามมา ในปัจจุบันนี้ได้นำมาจัดเป็นแนวทางสถานศึกษาแล้ว รวม 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนปัญญาทัช และโรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะจัดการสอนชั้นอนุบาล-ประถม และโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก จัดสอนระดับอนุบาล ทั้ง 3 โรงเรียน มีแนวการศึกษาวอลดอร์ฟเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีการรวมกลุ่มในการจัดอบรมทางการศึกษาวอลดอร์ฟในด้านต่างๆเป็นระยะ มีการเชิญวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาให้คำปรึกษาในสถานศึกษาโดยตรง มีการจัดทำเอกสารให้ความรู้ตามแนวการศึกษา และให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนกัน รวมทั้งศึกษาสังเกตการสอนต่างโรงเรียน เป็นต้น

กลุ่มโรงเรียนในระดับชั้นประถม ใช้จัดแนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟในประเทศไทย มี 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ปัญญาทัช
2. โรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ

(1) โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ปัญญาทัช

ปรัชญาการศึกษา

“สร้างสมดุลแห่ง กาย ใจ ปัญญา มุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ผู้สร้างสรรค์”

เป้าหมายการศึกษา

ปัญญาทัช มุ่งหมายให้เด็กได้รับการศึกษาอย่างทั่วด้านและสมดุลย์ มุ่งพัฒนาทั้งกาย ใจ และปัญญา เพื่อให้เด็กเติบโตอย่างมีวิจารณญาณที่เหมาะสม มีความกล้าหาญและความรับผิดชอบ มีทักษะความรู้พร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากชีวิตและโลกอนาคต มั่นใจที่จะสรรค์สร้างอนาคตด้วยมือของตนเอง

ปัญญาทัช คือหนึ่งในเครือข่ายโรงเรียนวอลดอร์ฟนับพันแห่งจาก 50 ประเทศทั่วโลก เป็นสถานพัฒนาเด็กแนวใหม่ในสังคมไทย ซึ่งยืนอยู่บนรากฐานประสบการณ์นานับ 80 ปีที่ได้รับการพิสูจน์และประจักษ์ในนานาประเทศมาแล้ว

ดำเนินงานโดยคณะผู้สอนที่อุทิศตนเพื่อเด็ก และผ่านการอบรมจากสถาบันมาตรฐานและเครือข่ายทางสากลของวอลดอร์ฟ มีผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรวอลดอร์ฟนานาชาติมาให้คำแนะนำ

ปรึกษา และอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาไปสู่ความมีมาตรฐานระดับสากล และค้นคว้าหารากฐานแห่งภูมิปัญญาไทย เพื่อสานให้ ปัญญาไทย เป็นโรงเรียนแบบสากลบนฐานแห่งความเป็นไทย

แนวการจัดการศึกษาระดับประถม

ประถมศึกษา : เรียนรู้โลก เรียนรู้ตนเอง

หลักสูตรทุกชั้นเป็นเอกภาพต่อเนื่องกัน อันเกิดจากการศึกษาธรรมชาติของเด็กอย่างลึกซึ้ง แล้วจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับพัฒนาการในแต่ละวัย ตอบสนองต่อศักยภาพในตัวเด็กซึ่งกำลังต้องการพัฒนาไปมากที่สุดในช่วงระยะนี้ โดยนำโลกรอบตัวเด็กมาบรรจบกับความรู้อันลึกซึ้งที่คิดภายในใจของเด็กอย่างเหมาะสมกับวัย นอกจากจะตระหนักถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองแล้ว เด็กจะได้เรียนรู้ความเป็นมาของเพื่อนร่วมโลกด้วยหัวใจที่เบิกกว้าง ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคลและชนชาติ

กระบวนการเรียนการสอน

วิชาต่างๆ ไม่ได้แยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง แต่เชื่อมโยงซึ่งกันและกันโดยตลอด สิ่งนี้จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาสำนึกถึงความเชื่อมโยงของด้านต่างๆ ในชีวิต หลักสูตรมีความสมดุลระหว่าง ศิลปะ วิทยาการ และจริยธรรม เด็กจะเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติด้วยตนเองในสภาพการณ์ที่เป็นจริง และได้รับการส่งเสริมให้หาข้อสรุปด้วยตนเองหลังจากที่ทำการสังเกตพิจารณาอย่างรอบด้านแล้ว ครูจะพยายามชักนำความสามารถในตัวเด็กให้ปรากฏออกมา เพื่อพัฒนาความคิดที่คล่องแคล่ว แจ่มชัด และสร้างสรรค์ มีความมั่นคงทางอารมณ์ ปรารถนาที่จะกระทำสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ต่อโลกและสังคม

การเรียนการสอนในระดับประถมมิได้เป็นไปโดยผ่านตำราแบบเรียน หากแต่ผ่านครูไปสู่ นักเรียนโดยตรง โดยครูให้การศึกษาคือการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ของตนอย่างมีศิลปะ มีชีวิตชีวา มิใช่เพียงถ่ายทอดข้อมูลในตำราให้อย่างแห้งแล้ง วันเรียนจะเริ่มด้วยการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่งเช่น มนุษย์ศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นหลักต่อเนื่องกันไปทุกวันคร่าวละวิชาเป็นเวลา 3-5 สัปดาห์ ซึ่งไม่เพียงเป็นการเสริมสร้างสติปัญญาและสมาธิ และสอดประสานด้วยศิลปะและการเคลื่อนไหว การเรียนรู้ของเด็กจึงเป็นไปอย่างรอบด้าน ผ่านทั้งความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ต่อจากบทเรียนหลักจะเป็นการศึกษาวิชาประจำวัน เช่น ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ดนตรี หัตถการ ขับร้อง

การอ่าน-เขียน จะดำเนินควบคู่ไปกับการปลูกฝังความเข้าใจและชื่นชอบในภาษา ขนานไปกับการบ่มเพาะจริยธรรมและความเข้าใจในมนุษย์ การสังเกตต้นไม้ใบหญ้า นก แมลง ไปจนถึงการสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ นอกจากจะช่วยให้เด็กมีความละเอียดรอบคอบ รู้จักมองสรรพสิ่งอย่างรอบด้านแล้ว ยังเป็นพื้นฐานของการศึกษาภูมิศาสตร์และวิทยาศาสตร์ต่อไป

คณิตศาสตร์ไม่ได้เป็นเฉพาะเรื่องของปริมาณของเลขแต่ละจำนวน หากรวมถึงคุณภาพด้วย เป้าหมายมิใช่เพียงจำกัดอยู่ที่การค้นหาคำตอบของโจทย์ หรือเรียนรู้เพื่อการใช้งาน ทว่านักเรียนจะตระหนักถึงความงดงาม เป็นระเบียบ และสิ่งที่ดีงามที่อยู่ในคณิตศาสตร์ไปพร้อมๆ กับพัฒนาทักษะในการคำนวณ ภาษาต่างประเทศไม่ได้มีไว้ประดับความรู้หรือเพื่อประโยชน์ในการทำงานในภายภาคหน้าอย่างเดียวน แต่ยังมีไว้เพื่อเปิดประตูสู่ความเข้าใจในเพื่อนร่วมโลก เพื่อขยายวิธีคิดวิธีมองชีวิตจากแง่มุมอื่นๆ เพิ่มขึ้น

บทเรียนจะเป็นนิทาน ตำนาน ปรัมปราคติ และค้อยๆ ก้าวเข้าสู่ประวัติศาสตร์ใกล้ตัวขึ้นทุกที เส้นทางวิวัฒนาการของมนุษย์ ตลอดจนมุมมองที่แตกต่างกันไปซึ่งแต่ละชนชาติในแต่ละยุคสมัยมีต่อโลก จะช่วยให้เด็กค้นพบตำแหน่งของตนเองในโลกปัจจุบัน ภูมิศาสตร์ไม่ใช่เรื่องของ การจดจำชื่อแม่น้ำ ภูเขา แต่เป็นการสร้างความอัศจรรย์ใจในความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ ปลูกฝังจิตสำนึกในบุญคุณต่อธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงมนุษย์ รวมทั้งบ่มเพาะความรับผิดชอบที่มนุษย์พึงมีต่อสรรพชีวิตและโลก

การเคลื่อนไหวของมือและนิ้วเวลาทำหัตถการ นอกจากช่วยเสริมสำนึกในเรื่องของจังหวะ ซึ่งจำเป็นสำหรับการเรียนคณิตศาสตร์และดนตรีแล้ว ยังช่วยพัฒนาสมาธิและการประสานงานของส่วนต่างๆ ทักษะการใช้นิ้วจะแปรสภาพไปสู่ความคล่องแคล่วในการใช้สมองในระยะต่อไป สำนึกในเรื่องของรูปทรงที่ได้จากการทำหัตถการ จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนเรขาคณิต เด็กจะตระหนักว่ามือของตนมีไว้เพื่อการสร้างสรรค์ ความงามและประโยชน์ใช้สอยสามารถไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี ความเชื่อมั่น ความอดทน และความพยายามล้วนเป็นผลพวงของการเรียนหัตถการ

ในโรงเรียนปัญญาไทย ศิลปะไม่ใช่กิจกรรมเสริมหลักสูตร ทว่ามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความกลมกลืนพัฒนาการของเด็ก เอื้ออำนวยต่อการเรียนวิชาอื่นๆ และช่วยกล่อมเกลาลหล่อเลี้ยง ยกระดับจิตใจมนุษย์ ศิลปะจึงซึมชานอยู่ในทุกวิชาอย่างไม่อาจขาดได้

กระบวนการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลจะดูได้จากกระบวนการที่เด็กแสดงออก ได้ปฏิบัติกระทำอยู่ตลอดเวลา จึงสามารถประเมินถึงความรู้ ความเข้าใจ และผลสำเร็จร่วมกันของครูและนักเรียนโดยไม่ผ่านการสอบ หรือระบบคะแนน (โรงเรียนปัญญาไทย, 2546)

ข้อมูลทางกายภาพของโรงเรียน

ดำเนินงานเป็นศูนย์การเรียน การศึกษานอกระบบ มีอาคารเรียน 2 ชั้น 2 อาคาร แยกเป็นอาคารชั้นอนุบาล และประถมศึกษา สถานที่ตั้ง 27/789 หมู่บ้านนภาลัย เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260 ผู้บริหารเป็นผู้ดำเนินการจัดการทุกอย่าง ผู้บริหาร 1 คน จำนวนครูอนุบาล 2 คน ครูประถม 5 คน นักเรียนอนุบาลแต่ละอายุ 20 คน และนักเรียนประถมศึกษา(ป.1-6)รวม 68 คน

(2) โรงเรียน แสสนุกไทรทักชะ

ปรัชญาการศึกษา

“เรียนรู้อย่างสนุกสนาน เพื่อพัฒนาการที่สมดุลทั้งกาย ใจ และสติปัญญา”

เป้าหมายการศึกษา

โรงเรียนแสสนุกไทรทักชะ เกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อว่า การศึกษาที่ดีที่ถูกต้องนั้นต้องเป็นไปเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์รอบด้าน และเพาะบ่มให้เกิดความใฝ่รู้ตลอดชีวิต การศึกษาที่ดีควรเป็นไปเพื่อให้มนุษย์บรรลุซึ่งความดี ความงามและความจริงพร้อมๆกันไปด้วย โดยเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนสามารถสัมผัส เรียนรู้และเข้าใจมิติต่างๆของความเป็นมนุษย์อย่างรอบด้าน และมีดุลยภาพทั้งกาย ใจ และปัญญา

โรงเรียนแสสนุกไทรทักชะ จัดหลักสูตรการเรียนการสอนแนวออลคอร์พที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การศึกษาแก่เด็กทั่วทั้งตัวตน นั่นคือบูรณาการของสมอง (Head) หัวใจ (Heart) และมือ (Hand) ในแต่ละวิชาที่เด็กกำลังเรียนรู้ เพื่อที่เด็กนักเรียนจะสามารถพัฒนาศักยภาพในตัวเองได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับขั้นตอนของพัฒนาการในแต่ละวัย ซึ่งจะเป็นผลดีกับเด็กในระยะยาว เด็กจะได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดอิสระและรู้จักรับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยของตนเอง อีกทั้งเคารพในวัฒนธรรมความแตกต่างของชาติอื่น มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในอันที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับโลกและสังคมด้วยความมุ่งมั่น

การศึกษาในโรงเรียนแสสนุกไทรทักชะ จะเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาไม่แห้งแล้ง เพราะการจัดการเรียนการสอนที่ร้อยรัดถักทอวิชาการและกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนทำให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะความสามารถทางด้านกายภาพ ด้านสติปัญญา ด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ และด้านสุนทรียภาพได้อย่างสมดุล โรงเรียนจะทำหน้าที่เป็นเหมือนสะพานเชื่อมโยงระหว่างศักยภาพในตัวของเด็กกับโลกภายนอกที่เป็นจริงสำหรับเด็กประถมฯ เพื่อให้เด็กมีความรู้และความมั่นใจที่จะก้าวออกไปเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ของสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป

แนวการจัดการศึกษาระดับประถม

ในช่วงประถมศึกษา เด็กซึ่งมีโลกที่แตกต่างจากวัยเด็กเล็กและวัยรุ่น เด็กอายุ 7 – 8 ปี จะเริ่มแยกตัวจากการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกภายนอก ไม่เพียงแต่ร่างกายที่เจริญเติบโตขึ้น แข็งแรงขึ้นและทำอะไรได้มากขึ้น เด็กประถมเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในโลกผ่านความรู้สึก การเผชิญกับโลกภายนอกทุกวันทำให้เกิดประสบการณ์กับความรู้อื่นๆ จากภายในด้วยความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เด็กในวัยนี้จะเรียนรู้ได้มาจากครูที่รักและเข้าใจเด็กๆ ผ่านการสอนที่มีศิลปะและมีชีวิตชีวา เด็กประถมจึงเข้าถึงวิทยาการต่างๆ ทั้งภาษา การอ่าน การเขียน พุทธ พังคณิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หัตถการ ศิลปะ และซึมซับความมั่งคั่งของวัฒนธรรมไทย

ในวัยนี้จริยธรรมจะถูกปูพื้นฐานไว้ในส่วนสีกภายในเด็กสำหรับการเข้าใจเพื่อนมนุษย์ ความเข้มแข็งภายในที่จะเข้าใจความดีความงามของชีวิต จากประสบการณ์ทั้งความสุขและความทุกข์ตลอดช่วงวัยเด็กจะเป็นจุดที่เริ่มต้นของแรงบันดาลใจและการศึกษาอย่างมีเหตุผลในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

กระบวนการเรียนการสอน

ในชั้นประถมศึกษาจะเรียนวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์และอื่นๆ แต่ละวิชาต่อเนื่องเป็นเวลา 3-4 สัปดาห์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งสอดคล้องกับนิทานเรื่องราวปรัมปรา ชาดก พงศาวดาร กิจกรรมการเคลื่อนไหว บทกลอน เพลงอย่างกลมกลืน ในช่วงเช้าของวันยังการสอนภาษาต่างประเทศอีกสองภาษา คือ จีนและอังกฤษ และช่วงบ่ายเป็นการพัฒนาตัวตนในเรื่องความมุ่งมั่นและความงามด้านศิลปะ เช่น ระบายสี งานปั้น การวาดดนตรี หัตถกรรม เกม ละคร และงานเกษตร

กระบวนการวัดและประเมินผล

เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีบุคลิกและความสามารถเฉพาะตัวแตกต่างกันไป การวัดผลประเมินผลจึงไม่วัดเป็นคะแนนหรือเปอร์เซ็นต์ แต่ครูจะเฝ้าสังเกตและรายงานถึงพัฒนาการของเด็กนักเรียนในด้านต่างๆ เป็นรายบุคคล และครูจะติดตามเด็กอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โรงเรียนใช้หลักสูตรสถานศึกษาแนวवलคอร์ดฟ ซึ่งครอบคลุมสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มวิชาคือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศึกษาฯ และวัฒนธรรม ทักษะ ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ สุขศึกษา และพลศึกษา และมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (โรงเรียนแสนสนุกไตรทักยะ, 2545)

ข้อมูลทางกายภาพของโรงเรียน

ดำเนินงานเป็นโรงเรียนประเภทสามัญศึกษา(เอกชน) ระดับอนุบาล-ประถมศึกษา ดำเนินการตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วยอาคารเรียน 3 ชั้น 2 อาคาร แยกเป็นอาคารชั้นอนุบาล และประถมศึกษา สถานที่ตั้ง 226 เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310 ผู้บริหารเป็นผู้ดำเนินการจัดการทุกอย่าง ผู้บริหาร 1 คน จำนวนครูอนุบาล 3 คน ครูประถม 4 คน นักเรียนอนุบาลรวม 30 คน และนักเรียนประถมศึกษารวม 43 คน (ปัจจุบันสอนถึงประถมศึกษาปีที่3)

สรุปในภาพรวมได้ว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวการศึกษาवलคอร์ดฟ เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่เข้ามามีบทบาทในการศึกษาระดับอนุบาล จนกระทั่งถึงชั้นประถมศึกษา โดยกำหนดให้ใช้รูปแบบการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีตามแนวการศึกษาवलคอร์ดฟ ที่ถือเป็นกิจกรรมแขนงหนึ่งในศิลปะศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาด้าน

ต่างๆอันจะเกิดจากการเรียนรู้ทั้งการคิดควบคู่กับจินตนาการ ความรู้ ความรู้สึก และทักษะของร่างกายมนุษย์ที่สามารถพัฒนาเป็นความสามารถได้ตามแต่ศักยภาพของบุคคล และเป็นการเรียนรู้ศิลปะที่มีลักษณะการบูรณาการในทุกบทเรียน รวมถึงการนำศิลปะเพื่อการบูรณาการในตัวผู้เรียนให้เกิดสมดุลง่ายทั้งภายในและภายนอกร่างกาย ให้เกิดการทำงานของสมอง กาย และใจพร้อมกัน โดยนำกิจกรรมวาดภาพระบายสีมาจัดการเรียน แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ กิจกรรมการระบายสีน้ำ กิจกรรมการวาดรูปทรง และกิจกรรมการวาดภาพประกอบในวิชาต่างๆเท่าที่สามารถทำได้ โดยมีการพิจารณาเนื้อหาเพื่อใช้เรียนรู้ที่คำนึงถึงพัฒนาการทางการคิด และการรับรู้ของผู้เรียนตามธรรมชาติที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงวัย

จากการเรียนรู้ที่พิจารณาถึงธรรมชาติตามวัยและปัจจัยที่แตกต่างในแต่ละคน ทำให้ลักษณะในการประเมินผลทางการเรียนจึงเป็นการเขียนรายงานถึงพัฒนาการของเด็กที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรม ในทุกๆด้าน ประกอบด้วย การประเมินทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาเป็นหลักสำคัญ โดยครูจะใช้ข้อมูลที่ได้ในทุกประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กมาสรุปและประเมินร่วมกันในพัฒนาการที่เกิดขึ้นของเด็กแต่ละคนในการรายงานผลปลายเทอม ซึ่งถือเป็นการประเมินผลจากสภาพที่เป็นจริงของผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

บรรจง บุญการี (2532) การวิจัยเรื่องสภาพปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 จำนวน 190 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า

1. ด้านการเตรียมการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การบันทึกการ ปัญหาสำคัญคือ นักเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เพราะมีฐานะยากจน
2. ด้านการดำเนินการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การเดินสังเกตและให้คำแนะนำช่วยเหลือขณะที่นักเรียนกำลังทำงาน ปัญหาสำคัญคือ ครูผู้สอนขาดความรู้ ทักษะความถนัดและความมั่นใจในการสอน
3. ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้สื่อการสอนที่เป็นของจริง ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณในการผลิต
4. ด้านการวัดและประเมินผล มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้เกณฑ์ประเมินผล โดยยึดจุดประสงค์ตามแผนการสอนเป็นหลัก ปัญหาสำคัญคือ ครูขาดความรู้ ขาดหลักการในการวัดและประเมินผล รวมทั้งไม่สามารถประเมินผลงานได้ตามวิธีการที่ถูกต้อง

โกสลด ภูพลอย (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลการวิจัยพบว่าการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงลักษณะต่างๆ แต่ละด้านตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงได้ทุกลักษณะ ซึ่งนักเรียนจะถ่ายทอดสิ่งที่ตนเคยพบเห็นจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม โดยวาดเลียนแบบสิ่งต่างๆ การแสดงออกของนักเรียนทั้งหมดในแต่ละด้านจะมีลักษณะดังนี้คือ

1. ด้านการวาดภาพคน แสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย น้อยที่สุด คือ การแสดงอากัปกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย
2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง แสดงออกได้มากที่สุดคือ การแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในภาพได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง น้อยที่สุด คือการแสดงลักษณะสามมิติหรือส่วนลึกของวัตถุ
3. ด้านการใช้สี แสดงออกได้มากที่สุด คือ การแสดงรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสี ฟ้าๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียว น้อยที่สุด คือ การแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้
4. ด้านการออกแบบ แสดงออกได้มากที่สุด คือการแสดงรายละเอียดความแตกต่างของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย น้อยที่สุด คือเรื่องราวของการแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ

สุชาดา สถาวร (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชายและหญิงไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการส่งผลงานศิลปะเข้าประกวด และบุคคลที่ให้การสนับสนุนการเรียนศิลปะศึกษามากที่สุด คือ ครู อาจารย์ รองลงมาคือ ผู้ปกครอง ทางด้านทัศนคติที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบกิจกรรมศิลปะศึกษา เพราะเวลาทำงานจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินและภาคภูมิใจ กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสีด้วยสีไม้ ชอบครูศิลปะที่ร่าเริงแจ่มใสมากที่สุด ชอบการประเมินผลงานศิลปะด้วยวิธีการตรวจให้คะแนนทันทีหลังทำงานเสร็จเรียบร้อย และนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจมากที่สุดที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่นอกเหนือจากการเรียนในเวลาปกติ มีความคิดเห็นกับสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มากที่สุดจากการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ คือ วิธีการทำงาน ศิลปะแบบต่างๆ ชอบการเลือกกลุ่มกิจกรรมที่ไม่จำกัดเวลามากที่สุด และชอบเตรียมอุปกรณ์มาเอง นักเรียนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะมากที่สุด เพราะว่าชอบทำงานศิลปะ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าสถานที่ที่สะอาด การจัดทำตำราเอกสารทางศิลปะศึกษา และการจัดนิทรรศการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะนักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ร้อยละ 79.43 มีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะต้องการเรียนรู้วิธีทำงานศิลปะแบบต่างๆ และสนุกสนานเพลิดเพลิน กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี ชอบเลือกกลุ่มทำกิจกรรมเอง และเตรียมอุปกรณ์เอง และ ชอบกิจกรรมการวาดภาพระบายสี ที่ไม่กำหนดหัวข้อ

นพดล สายทองยงค์(2536) วิจัยเรื่องปัญหาการสอนวิชาศิลปะศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามการรับรู้ของครูศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประม

ศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 วัดอุปประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการสอนวิชาศิลปะศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามการรับรู้ของครูศิลปะศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 จำนวน 512 คน จาก 512 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยได้พบว่า มีปัญหาการสอนศิลปะศึกษาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการใช้หลักสูตร มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านนี้ คือ ครูขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการใช้หลักสูตร
2. ด้านวิธีการสอนและเทคนิคการสอน มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านนี้ คือ ในด้านทักษะ ประสบการณ์
3. ด้านการใช้สื่อการสอน และห้องเรียนศิลปะศึกษา มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านนี้ คือ การของบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อ
4. ด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านนี้ คือ ครูขาดความเข้าใจในหลักการและวิธีการประเมินผลอย่างถูกต้อง โดยคำนึงถึงพัฒนาการของเด็ก
5. ด้านการการจัดกิจกรรม มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหามากที่สุดในด้านนี้ คือ การนำกิจกรรมในแผนการสอนมาให้ให้นักเรียนปฏิบัติ การรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์และห้องเรียนศิลปะ

ครูส่วนใหญ่มีความต้องการได้รับความรู้จากการอบรมสัมมนาด้านศิลปะศึกษา และการนิเทศ การให้ความสนับสนุนด้านงบประมาณจากผู้บริหาร และการได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น

รุ่ง แก้วแดง (2542) โครงการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย(3-5ปี) เรียบเรียงจากรายงานการศึกษาของ พร พันธุ์โอสธ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ศึกษาองค์ความรู้ของกลุ่มแนวคิดทฤษฎีต่างๆ 10 แนวคิด และพบว่ามี 5 แนวคิดทฤษฎี ที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ความเห็นว่า แนวคิดวอลดอร์ฟ เป็นการถอดแนวคิดสู่การปฏิบัติในสังคมไทย ที่มุ่งเน้นการจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่ดี การให้เด็กได้ลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในของเด็กแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทย 3 ประเด็น คือ 1) การศึกษามุ่งพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย ปัญญา จิตใจและสังคม 2) การศึกษามุ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล ชุมชน และสังคม 3) แนวคิดหรือกระบวนทัศน์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

วิภา กัญชามบูรณ์ (2542) วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ ในกรุงเทพมหานคร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอนุบาล ที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และวอลดอร์ฟ กรณีศึกษา คือ โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีแห่งโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดแบบวอลดอร์ฟ 2 แห่ง เก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรี

ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและการใช้หลักสูตร สำหรับการพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารจะมีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดทำชุดอุปกรณ์มอนเตสซอรี ในการใช้หลักสูตร มีการจัดกิจกรรมใน 2 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมมอนเตสซอรี มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักการแนวคิดมอนเตสซอรี และกิจกรรมกลุ่ม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยพิจารณาจากเนื้อหาหลัก (3 กลุ่ม) ซึ่งได้แก่ ประสบการณ์ชีวิต หรือทักษะกลไกประสาทสัมผัส และวิชาการ มีการแบ่งการจัดการเรียนการสอนออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาคทฤษฎี มีครูเป็นผู้บรรยายความรู้ และภาคปฏิบัติ โดยเน้นให้เด็กลงมือปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

2. โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ

ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ในการพัฒนาหลักสูตรผู้บริหารจะมีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย โดยพิจารณาจากความต้องการของเด็ก และสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กเป็นสำคัญ จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจัดเป็นเนื้อหากิจกรรมตามหลักการของแนวคิดทางการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ในการใช้หลักสูตร จะมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยผ่านการเล่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวงกลม และการเล่านิทาน ซึ่งขั้นตอนในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมของโรงเรียน จะแตกต่างกัน ไปตามความเข้าใจ ประสบการณ์ และการตีความหมาย ของผู้บริหารที่มีต่อแนวคิดทางการศึกษา

ศิริพร วีระยะอัครเดชา (2543) วิจัยเรื่องการยอมรับนวัตกรรมการศึกษาแนววอลดอร์ฟ ศึกษากรณีผู้ปกครองที่มีบุตรศึกษาอยู่ในโรงเรียนปัญญูญุทัย วัดอุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการยอมรับการศึกษาแนววอลดอร์ฟของผู้ปกครอง และกระบวนการสื่อสารและปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมรับ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสารงานวิจัย การสัมภาษณ์ผู้รู้ และการสังเกตการณ์ในชั้นเรียนโรงเรียนปัญญูญุทัย ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างของคำถามตามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 23 ครอบครัว วิเคราะห์ผลการศึกษาโดยใช้แนวคิดกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรม ของ Everett M. Rogers พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมนี้ 1)มาจากปัจจัยสังคมที่กำลังมีปัญหามากหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา 2)ปัจจัยด้านลักษณะของผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง ฐานะดี มีพฤติกรรมการสื่อสารที่เอื้อต่อการเปิดรับความคิดใหม่ๆ และ3)ปัจจัยด้านลักษณะ

ของนวัตกรรมการศึกษาออลดอร์ฟ ได้แก่ ความได้เปรียบเชิงเทียบของการศึกษาแนวออลดอร์ฟ และความเข้ากันได้ระหว่างตัวนวัตกรรมกับความคิดเห็นของผู้ปกครองในด้านการศึกษาในขณะนั้น งานวิจัยในประเทศที่กล่าวมานั้น เป็นการศึกษาถึงปัญหาที่พบในการเรียนการสอนศิลปะศึกษาชั้นประถมในระบบการเรียนการสอนปัจจุบัน และผลแห่งการเรียนการสอนที่แสดงออกมาเป็นรูปแบบพัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนที่เป็นไปตามวัยแห่งการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนที่พบในแนวการศึกษาออลดอร์ฟ เพื่อใช้เป็นแนวในการวิเคราะห์ถึงการเรียนการสอนศิลปะศึกษากิจกรรมวาดภาพระบายสี และพัฒนาการทางศิลปะการวาดภาพที่เป็นไปตามวัยของเด็ก

งานวิจัยต่างประเทศ

Henry, Mary Elisabeth (1990) งานวิจัยเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง (พิธีการในโรงเรียน ความสัมพันธ์ทางสังคม และสัญลักษณ์ที่แฝงค่านิยม) ในโรงเรียนออลดอร์ฟและโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาชั้นนำแห่งหนึ่ง “Private schools and the hidden curriculum” มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย พบว่า

- 1) ในด้านการรับรู้เกี่ยวกับชีวิตและโลก โรงเรียนออลดอร์ฟเน้นความคิดว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล ส่วนโรงเรียนเตรียมฯ คิดว่ามนุษย์เป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ
- 2) ในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โรงเรียนออลดอร์ฟมีความเป็นส่วนตัวและเน้นความเสมอภาค ส่วนโรงเรียนเตรียมฯ เน้นเรื่องชนชั้นระหว่างบุคคลมากกว่า
- 3) ในด้านการรับรู้เกี่ยวกับ ตัวตนและบุคคล ในโรงเรียนออลดอร์ฟถือว่าบุคคลจะพัฒนาไปตามขั้นตอนที่เป็นพัฒนาการมนุษย์ ส่วนโรงเรียนเตรียมฯ ถือว่าพัฒนาการของบุคคลอยู่ที่การเร่งรัดความสมบูรณ์แบบโดยผ่านการทดสอบและความท้าทายอันหลากหลาย

Easton (1992) ได้ศึกษามุมมองและการจัดการศึกษาของการศึกษาแบบออลดอร์ฟ ในฐานะโรงเรียนที่ให้การศึกษาเด็กโดยองค์รวม โดยใช้การบูรณาการการทำงานทางศิลปะและวิชาการ จากการศึกษา ในส่วนแรกพบว่า ด้านองค์ความรู้ ทำให้เด็กพบมิติที่สำคัญของการจัดการศึกษาแบบออลดอร์ฟ ได้แก่ (1) มิติของมนุษย์ 3 ด้าน (2) ทฤษฎีการพัฒนามนุษย์ 3 ชั้น (3) การพัฒนาการตนเอง (4) หลักสูตรที่บูรณาการศิลปะกับทุกวิชา (5) การสอนอย่างเป็นศิลปะ (6) การบูรณาการระหว่างการสอนและการบริหาร (7) โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ สำหรับนักเรียน ครู และผู้ปกครอง และ (8) ชุมชนออลดอร์ฟที่ใหญ่ขึ้น ในด้านการจัดการศึกษาแบบออลดอร์ฟ โดยการสร้างเครือข่ายของการสนับสนุน และการสื่อสารระหว่างโรงเรียน ในส่วนที่ 2 ได้มีการอภิปรายการจัดการศึกษาแบบออลดอร์ฟ จากการศึกษาของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และจาก

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของนักวิจัย เป็นการศึกษเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับมุมมองของคนแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา และขอบเขตการรับรู้ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งจากการศึกษาพบ ความสอดคล้องเกี่ยวกับมุมมองของกลุ่มคนแต่ละกลุ่ม เกี่ยวกับความสำเร็จในการจัดการศึกษาตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ในประเด็นสำคัญๆ อื่นที่ได้ทำการศึกษา ได้แก่ ความสามารถในการดำเนินงานของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นต้น

Cox ,Maureen V. and Anna Rowlands(2000) : ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการวาดภาพของนักเรียน 3 ระบบคือ สไตเนอร์ ,มอนเตสเซอร์รี่ และแบบสามัญ วัดอุปประสงค์ เปรียบเทียบความสามารถในการวาดภาพของเด็กที่อยู่ที่อยู่ในโรงเรียน 3 ระบบ โดยใช้เครื่องมือทดสอบการวาดภาพทั้งสิ้น 3 กิจกรรม คือ การวาดเส้นอิสระ การวาดภาพสถานการณ์ และการวาดภาพจากการสังเกต ประชากรที่ใช้เป็นนักเรียนระดับอายุ 5-7 ปี รวมจำนวนทั้งสิ้น 60 คน โดยการสุ่มมาจากแต่ละระบบ โรงเรียนๆละ 20 คน ผลการวิจัยพบว่า

การวาดเส้นอิสระและภาพสถานการณ์ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนแบบสไตเนอร์ มีค่าคะแนนในการวิจัยที่สูงกว่า เด็กนักเรียนระบบมอนเตสเซอร์รี่และระบบสามัญ และเรื่องการใช้สี นักเรียนในระบบสไตเนอร์ มีค่าคะแนนที่สูงกว่าระบบมอนเตสเซอร์รี่และระบบสามัญ ถึงแม้ว่านักเรียนระบบสไตเนอร์จะไม่ได้ใช้สีหลากหลายกว่า แต่ระบายมีทิศทางกว่านักเรียน 2 ระบบ

การสังเกตการณ์วาดภาพ พบว่า นักเรียนระบบของสไตเนอร์ มีการจัดวางหน้ากระดาษและการวางแผนการวาดเป็นระบบ ในการวาดภาพเล่าเหตุการณ์ มีการใส่รายละเอียดมากกว่า นักเรียนระบบมอนเตสเซอร์รี่ ที่วาดภาพลักษณะรูปทรงเรขาคณิต ทำให้ไม่มีชีวิตชีวา หรือจากภาพคนมีจำนวนน้อยกว่าเด็กนักเรียนระบบอื่นๆ ในการวิจัย ตรงกันข้าม นักเรียนระบบสไตเนอร์ วาดภาพมีความน่าสนใจมีคะแนนภาพวาดดีกว่าเด็กระบบอื่นๆในการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยคือ สิ่งที่ปรากฏในเรื่องราวศิลปะศึกษาในโรงเรียนระบบสไตเนอร์ คือการส่งเสริมการวาดจากจินตนาการในบทเรียน และการใช้สี แต่ยังไม่เน้นถึงความถูกต้องแม่นยำจากการสังเกตมากนัก

Keppie Margaret (2000) : ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของศิลปะ ในระบบการศึกษาออลดอร์ฟ และการใช้ปรัชญานี้ในแคนาดา โดยศึกษาจากระบบการศึกษาเอกชน โรงเรียนแนวออลดอร์ฟ ศึกษาข้อมูลจากแนวปรัชญา Johann Wolfgang Von Goethe และ Ludiwig Wittgenstein ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนระบบการศึกษาออลดอร์ฟ ส่งเสริม ภาระหน้าที่ในสังคมกับผู้เรียน พัฒนาการรู้ความเข้าใจ ก่อเกิดความสามัคคีในความแตกต่างกันของมนุษย์ผ่านหลักสูตร โดยเข้าถึงยังกิจกรรมทางศิลปะซึ่งเป็นใจกลางหลักของระบบการศึกษานี้ และพบว่า การ

เล่นเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะคือ มูลฐานที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความรู้คิดกับการปฏิบัติ เป็นการพัฒนาความคิดให้เข้ากับความชำนาญ ทักษะต่างๆ เพื่อเสริมสร้างหรือลดลงยังพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การก้าวร้าว ความรุนแรง และทัศนคติบางประการ ศิลปะช่วยในการปรับความรู้สึกและอารมณ์ให้สมดุล เกิดความกระฉับกระเฉง คล่องตัว ดังนั้น กิจกรรมทางศิลปะในโรงเรียนระบบวอลดอร์ฟ จึงเป็นตัวกลางผสมทำให้เกิดความเข้าใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง ทั้งทางความคิดและการปฏิบัติ

งานวิจัยต่างประเทศที่ได้ศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ และความสามารถทางด้านศิลปะศึกษารวาทภาพระบายสีของเด็กระดับประถมศึกษาที่เรียนรู้จากวัฒนธรรมการศึกษาต่างประเทศ และการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่นำศิลปะเข้าไปบูรณาการในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่ง que การศึกษาไทยกำลังพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการเช่นกัน ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้